

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: КЕЙСИ ДЛЯ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Навчальний посібник

За загальною редакцією д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка
Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми
Сумський державний університет
2020

УДК 330.34+502+368(075)

Г 54

Рецензенти:

Л. М. Таранюк – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин СумДУ (м. Суми);

Н. С. Краснокутська – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та оподаткування Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків)

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного університету,

(протокол № 13 від 26.06.2020)

Г 54   **Глобальні** цілі сталого розвитку: кейси для ухвалення управлінських рішень : навчальний посібник / за загальною редакцією д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 122 с.

Навчальний посібник розроблено колективом авторів для використання під час проведення навчальних курсів / тренінгів популяризації глобальних Цілей сталого розвитку.

Розраховано для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей.

УДК 330.34+502+368(075)

© Петрушенко Ю. М., 2020

© Сумський державний університет, 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Кейс 1. Бідність як наслідок людської поведінки.....	6
Кейс 2. Цвіркуни чи м'ясо? Як досягнути продовольчої безпеки?.....	10
Кейс 3. Медичні послуги в громаді: профілактична робота як запорука ефективного функціонування охорони здоров'я.....	16
Кейс 4. Освіта для цілей сталого розвитку: глобальний і локальний рівень.....	22
Кейс 5. Подолання стереотипу «сільські жінки».....	31
Кейс 6. Спасіння річок.....	35
Кейс 7. Сонячна електроенергія для осіб.....	40
Кейс 8. Державно-приватне партнерство як інструмент сталого економічного розвитку.....	44
Кейс 9. Артерії сталого розвитку.....	61
Кейс 10. Забезпечення відсутності нерівності.....	69
Кейс 11. Орієнтація на пріоритети громади.....	75
Кейс 12. Раціональне вуличне освітлення.....	83
Кейс 13. Врятувати Україну – врятувати світ.....	89
Кейс 14. Рибопродуктивність азовського моря: зберегти, збільшити чи не порушувати екосистему.....	93
Кейс 15. Трагедія спільного.....	98
Кейс 16. Бідність як наслідок людської поведінки.....	106
Кейс 17. Партнерство заради стійкого розвитку.....	110
Додаток А. Завдання та індикатори.....	119
Додаток Б. Ситуаційна гра «космічний корабель».....	120

ВСТУП

Навчальний посібник розроблено колективом авторів для використання під час навчальних курсів / тренінгів популяризації Цілей сталого розвитку в партнерстві з Представництвом DVV International в Україні в межах проєкту «Регіональні голоси – громадянська освіта дорослих для розширення прав і можливостей локальних громад в Україні та Білорусі» за підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

Авторський колектив: Ю. М. Петрушенко (наукова редакція, ЦСР 1, 11, 15, 16), Н. М. Костюченко (ЦСР 7, 12, додаток), С. І. Котенко (ЦСР 9), М. В. Литвин (ЦСР 1, 11, 17), І. С. Мареха (ЦСР 17), Г. А. Мішеніна (ЦСР 8), Д. О. Смоленніков (ЦСР 7, 12), І. Д. Скляр (ЦСР 4), С. В. Тарасенко (ЦСР 2, 3, 5, 6, 14), Г. О. Швіндіна (ЦСР 10, 13).

Запропоновані кейси поєднують у собі декілька цілей під час проведення тренінгів зі сталого розвитку:

- навчають структурувати інформацію і розуміти зміст окремих Цілей сталого розвитку;
- формують вміння визначати можливі наслідки та виявляти можливі перешкоди в досягненні Цілей сталого розвитку;
- показують можливості оптимального вибору та способи досягнення цілей в умовах множинності варіантів рішення.

Ситуаційні вправи в поєднанні з теоретичним матеріалом, що викладається в межах тренінгу, можуть використовуватися у трьох основних напрямках:

- використання на початку заняття з певної Цілі сталого розвитку дозволить ознайомитися з питаннями та проблемами, які пропонується розглянути в теоретичному матеріалі;
- використання в кінці теоретичної частини дасть змогу зрозуміти, як можна використовувати розглянуті теоретичні моделі та підходи до розв'язання конкретних проблем;

– протягом всього тренінгу пояснювати проблеми, що виникають у процесі досягнення Цілей сталого розвитку, на прикладі конкретних ситуаційних вправ.

У посібнику використані результати дослідження держбюджетної НДР молодих вчених «Розробка науково-методичних засад та практичного інструментарію фінансової політики сталого розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації – 0117U003935).

КЕЙС 1

БІДНІСТЬ ЯК НАСЛІДОК ЛЮДСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

Мета: розуміння змісту Цілі сталого розвитку 1 «Подолання бідності в усіх її формах і всюди» та формування знань щодо підходів для досягнення цієї цілі.

Завдання

- дати відповідь на питання «що таке бідність?»;
- формування в учасників тренінгу розуміння, що існують різні форми бідності і різні причини, що їх визначають;
- формування уявлень про наявні підходи для боротьби з бідністю;
- ознайомлення з ЦСР 1 «Подолання бідності в усіх її формах і всюди» та критеріями її досягнення.

Проблема

Перша мета сталого розвитку ООН присвячена бідності саме тому, що, на думку більшості науковців і політиків, саме бідність є причиною не тільки низької якості життя людей, поширення хвороб або криміналу, а ще й тому, що саме бідність можна назвати найбільшим убивцею у світі. Більшість людей помирають не від СНІДу, запалення легенів чи автомобільних катастроф, а саме від того, що вони настільки бідні, що не можуть вижити.

Якщо говорити про наявні визначення бідності, то Світовий банк визначає крайню бідність як проживання людини менше ніж на 1,90 дол. США на день. Згідно зі звітом Світового банку за 2018 р. 10 % людства жило в крайній бідності (порівняно з 11 % у 2013 р.). Найбільш бідним континентом світу залишається Африка¹.

Опис ситуації

Шведська королівська академія наук у 2019 році присудила Премію пам'яті Альфреда Нобеля з економічних наук за розроблення нового підходу

---

¹ Інформація ресурсу howmuch.net.

до розв'язання проблеми глобальної бідності, що ґрунтується на експериментальному принципі. Лауреатами премії стали три науковці:

58-річний Абіджит Банерджі з Індії, професор економіки в Масачусетському технологічному інституті;

47-річна Естер Дюфло з Франції, професорка з питань боротьби з бідністю та розвитку економік у МТІ (вона стала лише другою жінкою, відзначеною цією нагородою з 1969 року, а також наймолодшою лауреаткою за історію премії);

55-річний Майкл Кремер із США, професор із суспільств, що розвиваються, у Гарварді².

Ці науковці пояснюють бідність трьома чинниками, які заважають людям боротися з нею: інерцією, невіглаством і відсутністю інститутів.

Традиційний підхід до боротьби з бідністю полягає в інвестиціях: бідним людям дають більше грошей для того, щоб вони розвивалися і самі боролися зі скрутою. Виявляється, грошей недостатньо, тому що віддача від інвестицій абсолютно різна в розвинених країнах і в країнах, що розвиваються. Банерджі, Дюфло і Крамар досліджували інституційну при-роду бідності й побачили на прикладі африканських шкіл, що зміна поведінки людей є набагато ефективнішою, ніж надання грошей.

Відомим є дослідження Крамара щодо шкіл Кенії. Виявляється, якщо вивести з організму дітей глистів, то діти починають вчитися набагато краще, ніж якщо їм замінити підручники на більш сучасні. В Африці багато грошей вкладали в боротьбу з ранньою дитячою смертністю, проте з'ясувалося, що дотримання правил гігієни, скажімо миття рук перед тим, як годувати немовля, працює набагато ефективніше, ніж купівля дорогих ліків проти діареї. Експериментальні підходи цих вчених ґрунтуються на тому, щоб шукати ті прості неефективності, зміна яких дає змогу суттєво поліпшити якість життя і зменшити бідність у регіонах.

---

² Матеріали сайту <https://www.the-village.com.ua>.

Друге питання, яке вивчали Банерджі та Дюфло, – це пастка бідності. Ми знаємо, що інвестиції сьогодні коштують більше, ніж коштуватимуть завтра. Але людина, яка перебуває в пастці бідності, може інвестувати 10 доларів, а завтра отримати лише 9, тому що в її середовищі інвестиційна функція має обернений нахил. Тому треба створювати зовнішні інструменти, які допомагають витягувати людей із цієї пастки та дають змогу їм розвиватись. Такими інструментами є мікрофінансові інституції, фонди мікрозаощаджень, колективні фонди тощо.

Питання для обговорення

1. Чи існують бідні люди в Україні? Які форми і наслідки цієї бідності?
2. Які причини бідності людей у нашій країні?
3. До яких наслідків призводить бідність в Україні?
4. Як держава бореться з бідністю в Україні? Чи використовуються підходи до скорочення бідності, охарактеризовані Нобелівськими лауреатами 2019 року?
5. Чи зможе наша країна (і людство загалом) досягти ЦСР 1 до 2030 року? Що для цього потрібно?

Матеріали для відповідей

Глобальні завдання Цілі сталого розвитку 1 «Подолання бідності в усіх її формах і всюди»³:

1.1. До 2030 року ліквідувати крайню бідність для всіх людей в усьому світі (нині крайня бідність визначається як проживання на суму менш ніж 1,25 дол. США на день).

1.2. До 2030 року скоротити частку чоловіків, жінок і дітей будь-якого віку, що живуть у злиднях, у всіх їхніх проявах, згідно з національними визначеннями, принаймні наполовину.

---

³ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

1.3. Упровадити на національному рівні належні системи і заходи соціального захисту для всіх, зокрема встановлення мінімальних рівнів, і до 2030 року досягти суттєвого охоплення бідних і уразливих верств населення.

1.4. До 2030 року забезпечити, щоб всі чоловіки і жінки, особливо незаможні та вразливі, мали однакові права на економічні ресурси, а також доступ до базових послуг, володіння і розпорядження землею та іншими формами власності, успадкованого майна, природних ресурсів, відповідних нових технологій і фінансових послуг, зокрема мікрофінансування.

1.5. До 2030 року підвищити життєстійкість малозабезпечених і осіб, які перебувають в уразливому становищі, зменшити їхню незахищеність і вразливість перед викликаними зміною клімату екстремальними явищами й іншими економічними, соціальними й екологічними потрясіннями та лихами.

1 а. Забезпечити мобілізацію значних ресурсів із найрізноманітніших джерел, зокрема на основі активізації співпраці в цілях розвитку, щоб надати країнам, які розвиваються, особливо найменш розвиненим країнам, достатні та передбачувані кошти для здійснення програм і стратегій із ліквідації бідності в усіх її формах.

2 б. Створити на національному, регіональному та міжнародному рівнях надійні стратегічні механізми, в основі яких лежали б стратегії розвитку, що враховують інтереси бідноти і гендерні аспекти, для сприяння прискореному інвестуванню в заходи щодо ліквідації бідності.

Національні завдання для України:

1.1. Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема за допомогою ліквідації її крайніх форм.

1.2. Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки.

1.3. Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств населення.

КЕЙС 2

ЦВІРКУНИ ЧИ М'ЯСО? ЯК ДОСЯГНУТИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ?

Мета: формування можливих способів досягнення продовольчої безпеки території (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 2 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства»).

Завдання:

ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 2 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства»;

виявлення обмежень у досягнення продовольчої безпеки території;

досягнення розуміння аудиторією необхідності диверсифікації напрямків досягнення продовольчої безпеки території;

формування альтернативних способів досягнення продовольчої безпеки території.

Проблема: сталий розвиток сільського господарства визначається наявністю сільськогосподарських угідь, трудових ресурсів, меліорацією земель, аграрними інноваційними технологіями. Продовольча безпека території, зі свого боку, вимагає як сталого розвитку сільського господарства, так і формування на території нових напрямків виробництва харчових продуктів (тваринництва, наприклад). Водночас новими формами харчових продуктів є різні білкові суміші, що виробляють штучно або з комах. Такі білкові домішки можна споживати і їжу або додавати під час виробництва ковбасних виробів, консервів та інших продуктів.

Опис ситуації / кейс

Стартап із виробництва білка з цвіркунів на території Сумського регіону залучив інвестиції, було організовано невелике виробництво. Перші партії білка були продані на заводи з виробництва ковбасних виробів в обласний та

один із районних центрів. Сформувалося питання: що робити далі? Як далі будувати бізнес-модель підприємства для нового продукту?

Виробництво білка з цвіркунів є одним із нових способів вирощування продуктів харчування. Білкову добавку можна задіяти у виробництво хліба, макаронів, печива, соусів та інших продуктів.

Проте білок із цвіркунів в Україні – це не продукт першої необхідності. Необхідно шукати виробників харчових продуктів, яким потрібно презентувати саму ідею використання білка з цвіркунів, доводити переваги такого використання. Незрозумілим також є питання про вирощування цвіркунів у потрібній кількості, адже це комахи, для них необхідне певне середовище проживання, тобто біологічна ферма. Для її відкриття необхідна низка документів від санітарно-епідеміологічної служби та інших контрольних органів. У стартапі працює чотири людини: біотехнолог, інженер-конструктор, 2 менеджери проєкту.

Питання для обговорення

1. Які існують обмеження в досягненні продовольчої безпеки території?
2. Чому необхідна диверсифікація напрямків досягнення продовольчої безпеки території? Які існують способи досягнення продовольчої безпеки території?
3. Наведіть аргументи для розвитку виробництва білка з цвіркунів. Чи існують недоліки формування ферм цвіркунів на території регіону?

Матеріали для відповідей

1. ЦСР 2 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства». Глобальні завдання⁴:

---

⁴ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

2.1. До 2030 року покінчити з голодом і забезпечити всім, особливо малозабезпеченим і вразливим групам населення, зокрема немовлятам, цілорічний доступ до безпечної, поживної та достатньої їжі.

2.2. До 2030 року покінчити з усіма формами недоїдання, зокрема досягти до 2025 року погоджених на міжнародному рівні цільових показників, що стосуються боротьби з затримкою росту і виснаженням у дітей віком до п'яти років, а також задовольняти потреби в харчуванні дівчаток підліткового віку, вагітних і жінок, які годують, та літніх людей.

2.3. До 2030 року подвоїти продуктивність сільського господарства і доходи дрібних виробників продовольства, зокрема жінок, представників корінних народів, фермерських сімейних господарств, скотарів і рибалок, зокрема за допомогою забезпечення гарантованого та рівного доступу до землі, інших виробничих ресурсів і чинників сільськогосподарського виробництва, знань, фінансових послуг, ринків і можливостей для збільшення доданої вартості та зайнятості в несільськогосподарських секторах.

2.4. До 2030 року забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель і ґрунтів.

2.5. До 2020 року забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних їм диких видів, зокрема за допомогою належного утримання різноманітних банків насіння і рослин на національному, регіональному та міжнародному рівнях, сприяти розширенню доступу до генетичних ресурсів і пов'язаних із ними традиційних знань та спільному використанню на справедливій і рівній основі вигод від їхнього застосування на умовах, погоджених на міжнародному рівні:

2 а. Збільшити інвестування, зокрема за допомогою активізації міжнародного співробітництва, у сільську інфраструктуру, сільсько-господарські дослідження й агропропаганду, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин із метою зміцнення потенціалу країн, що розвиваються, особливо найменш розвинених країн, у галузі сільськогосподарського виробництва.

2 б. Усувати та припиняти введення торгових обмежень і виникнення викривлень на світових ринках сільськогосподарської продукції, зокрема за допомогою паралельної ліквідації всіх форм субсидування експорту сільськогосподарської продукції та всіх експортних заходів, що мають аналогічні наслідки, згідно з мандатом Дохійського раунду переговорів із питань розвитку.

2 с. Вжити заходів для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів і продукції їхнього перероблення та сприяти своєчасному доступу до ринкової інформації, зокрема про продовольчі резерви, з метою допомогти обмежити надмірну волатильність цін на продовольство

Національні завдання для України:

2.1. Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення.

2.2. Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства, насамперед завдяки використанню інноваційних технологій.

2.3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель і ґрунтів, насамперед завдяки використанню інноваційних технологій.

2.4. Знизити волатильність цін на продукти харчування.

2. Обмеження у досягненні продовольчої безпеки території:

- якісний і кількісний склад земель;
- недотримання сівозмін, виснаження земельних ресурсів;

- кліматичні зміни, посухи, недостатня кількість опадів на території України;

- відсутність або малий обсяг інвестицій у дослідження та розроблення нових форм харчових продуктів;

- відсутність стратегічних запасів харчування;

- початковий етап розвитку підприємств агропереробного сектору.

3. Диверсифікація напрямків досягнення продовольчої безпеки території потрібна для:

- формування високого рівня продовольчої безпеки території;

- компенсації ризиків неврожаїв сільськогосподарської продукції на території;

- розвиток підприємств харчової промисловості регіону;

- створення нових конкурентних компетентностей промисловості регіону.

Способи досягнення продовольчої безпеки території:

- екстенсивний: експлуатація всього земельного фонду регіону, виробничих потужностей;

- інтенсивний: застосування методів і засобів інтенсифікації виробництва сільськогосподарської та харчової продукції (використання нових машин і обладнання, методів організації праці, робототехніки);

- інноваційний: розроблення та виробництво нових продуктів харчування.

4. Аргументи для розвитку виробництва білка із цвіркунів:

- поживний білок;

- невеликий цикл виробництва;

- множинність напрямків використання;

- диверсифікація продовольчої безпеки території.

Недоліки формування ферм цвіркунів на території регіону:

- зростання популяції комах може призвести до знищення агрокультур на території;

- культура споживання продуктів українців не містить на сьогодні їжу з комах;
- комахи потребують великої кількості рослинної їжі.

КЕЙС 3

МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ В ГРОМАДІ: ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Мета: формування в учасників тренінгу розуміння важливості забезпечення профілактичної роботи, заходів щодо здорового способу життя населення громади (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці»).

Завдання:

- ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці»;
- акцентування на забезпеченні стабільних медичних послуг у громаді як необхідної складової її життєдіяльності;
- визначення необхідних заходів розвитку медичних послуг на рівні громади;
- розвиток профілактичної роботи у громаді як основи належного рівня здоров'я її жителів.

Проблема: медична допомога на вторинному рівні не визначає рівень здоров'я громади (вона лише спрямована на ліквідацію гострого стану пацієнта). Безпосередньо здоров'я населення детермінується заходами первинної профілактики, що здійснюється на рівні громади (вакцинація, профілактичні огляди, пропаганда занять спорту та ін.).

Опис ситуації: досягнення цілей сталого розвитку передбачає розвиток сталих громад. Поняття «сталі громади» має різні визначення, але, по суті, належить до громад, спланованих, побудованих або модифікованих із метою сприяння сталому існуванню. Сталі громади функціонують на принципах соціального добробуту: задоволення основних людських потреб у чистому повітрі і воді, здоровій їжі; доступність якісної медичної допомоги, лікування

для всіх членів спільноти та ін. Тобто досягти сталості може тільки «здорова громада». Щоб громада стала здоровою, проводяться реформи. В Україні однією з основних реформ на сьогодні є медична. Реформування галузі охорони здоров'я в Сумському регіоні відбувається в умовах низької поінформованості населення про процес реформи, її мету, наслідки, права та обов'язки населення, що виникають за результатами реформи в жителів ОТГ.

Кейс: Населення ОТГ Сумського району звикло користуватися послугами «вузьких» спеціалістів вторинного або третинного рівнів у м. Суми, а не послугами сімейних лікарів. «Вузькі» спеціалісти надають допомогу жителям одноразово, не супроводжують пацієнтів і комплексно не оцінюють стан їхнього здоров'я. Це призводить до погіршення рівня здоров'я в громадах. Крім того, це формує викривлену картину щодо заходів, які потрібно формувати для покращання здоров'я і якості життя населення. І громада виділяє на охорону здоров'я фінансові ресурси, що використовуються неефективно.

Також серед населення панує міф – «лікуватися потрібно лише пігулками», люди нехтують профілактичними оглядами і вакцинацією. Це призводить до невчасного виявлення хвороб і поширення інфекційних хвороб на території.

Питання для обговорення

1. Яку роль відіграє медична допомога у сталому розвитку громади? Назвіть складові «здорової громади».

2. Чому населення громад Сумського району воліє консультиватися лікарів вторинного рівня, а не користуватися послугами сімейних лікарів? Які переваги та недоліки «трансферу» пацієнтів до обласного центру?

3. Профілактична робота забезпечує 80—85 % здоров'я населення в громаді. Чи погоджуєтесь ви з цією тезою? Сформуйте перелік профілактичних заходів, спрямованих на підвищення рівня здоров'я у вашій громаді.

Матеріали для відповідей

1. Глобальні завдання досягнення ЦСР 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці»⁵:

3.1. До 2030 року знизити глобальний коефіцієнт материнської смертності до менш ніж 70 випадків на 100 000 живонароджених.

3.2. До 2030 року покласти край смертності, якій можна запобігти, новонароджених і дітей віком до 5 років, водночас всі країни повинні прагнути зменшити неонатальну смертність до не більше як 12 випадків на 1000 живонароджених, а смертність у віці до 5 років – до не більше ніж 25 випадків на 1000 живонароджених.

3.3. До 2030 року покласти край епідеміям СНІДу, туберкульозу, малярії та тропічних хвороб, яким не приділяється належної уваги, і забезпечити боротьбу з гепатитом, захворюваннями, що передаються через воду, та іншими інфекційними захворюваннями.

3.4. До 2030 року зменшити на третину передчасну смертність від неінфекційних захворювань за допомогою профілактики і лікування, а також підтримувати психічне здоров'я і добробут.

3.5. Покращувати профілактику та лікування залежності від психоактивних речовин, у тому числі зловживання наркотичними засобами й алкоголем.

3.6. До 2030 року у всьому світі вдвічі скоротити кількість смертей і травм унаслідок дорожньо-транспортних пригод.

3.7. До 2030 року забезпечити загальний доступ до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, зокрема послуги з планування родини, інформування та просвіти, і урахування питань охорони репродуктивного здоров'я в національних стратегіях і програмах.

3.8. Забезпечити загальне охоплення послугами охорони здоров'я, зокрема захист від фінансових ризиків, доступ до якісних основних медико-

---

⁵ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

санітарних послуг і до безпечних, ефективних, якісних і недорогих основних лікарських засобів і вакцин для всіх.

3.9. До 2030 року істотно скоротити кількість випадків смерті та захворювання внаслідок впливу небезпечних хімічних речовин, забруднення й отруєння повітря, води і ґрунтів.

3 а. Активізувати, за необхідності, імплементацію Рамкової конвенції Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну у всіх країнах.

3 б. Сприяти дослідженням і розробкам вакцин і лікарських препаратів для лікування інфекційних та неінфекційних хвороб, які насамперед стосуються країн, що розвиваються, забезпечувати доступність недорогих основних лікарських засобів і вакцин згідно з Дохійською декларацією «Угода ТРІПС і суспільна охорона здоров'я», де підтверджується право країн, що розвиваються, у повному обсязі використовувати положення Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності щодо прояву гнучкості для цілей охорони здоров'я населення і, зокрема, забезпечення доступу до лікарських засобів для всіх.

3 с. Істотно збільшити фінансування охорони здоров'я та набір, розвиток, професійну підготовку та утримання медичних кадрів у країнах, що розвиваються, особливо в найменш розвинених країнах і малих острівних державах, що розвиваються.

3 d. Нарощувати потенціал усіх країн, особливо країн, що розвиваються, у сфері раннього попередження, зниження ризиків і регулювання національних і глобальних ризиків для здоров'я.

Національні завдання:

3.1. Знизити материнську смертність.

3.2. Мінімізувати смертність, якій можна запобігти, серед дітей віком до 5 років.

3.3. Зупинити епідемії ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, зокрема завдяки використанню інноваційних практик і засобів лікування.

3.4. Знизити передчасну смертність від неінфекційних захворювань.

3.5. Знизити на чверть передчасну смертність населення, зокрема завдяки упровадженню інноваційних підходів до діагностики захворювань.

3.6. Знизити рівень отримання тяжких травм і смертності внаслідок ДТП, зокрема завдяки використанню інноваційних практик реанімування, лікування та реабілітації постраждалих унаслідок ДТП.

3.7. Забезпечити загальну якісну імунізацію населення з використанням інноваційних препаратів.

3.8. Знизити поширеність тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння.

3.9. Здійснити реформу фінансування системи охорони здоров'я.

2. Якісна медична допомога є необхідною складовою «здорової» громади разом із фінансовою спроможністю (наявністю достатньої кількості фінансових ресурсів), інфраструктурною забезпеченістю, якісними освітніми послугами.

Функції медичної допомоги на рівні ОТГ:

- профілактика і виявлення на ранніх стадіях захворювань;
- вакцинація;
- профілактичні огляди;
- огляд пацієнтів і надання медичної допомоги сімейним лікарем;
- формування заходів, спрямованих на здоровий спосіб життя.

3. Населення громад Сумського району більше налаштоване консультиватися в лікарів вторинного рівня, а не користуватися послугами сімейних лікарів, оскільки імідж сімейних лікарів впродовж десятиліть був негативний. Це було зумовлене незначним фінансуванням первинної ланки і концентрації на ній спеціалістів із незначним досвідом або некваліфікованих. Відповідно населення оминало цю ланку. Близькість обласного центру сприяла такій тенденції.

Переваги «трансферу» пацієнтів до обласного центру:

- перенесення витрат із медичного обслуговування з громади на безпосередньо пацієнта.

Недоліки «трансферу» пацієнтів до обласного центру:

- виділення коштів сімейним лікарям, що не використовуються;
- викривлена мапа здоров'я населення громади.

4. Перелік профілактичних заходів, спрямованих на підвищення рівня здоров'я у громаді:

- вакцинація дитячого і дорослого населення за графіком;
- графік профілактичних оглядів населення громади;
- формування плану спортивних заходів громади серед дитячого та дорослого населення;
- проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення рівня знань населення щодо профілактики цукрового діабету, серцево-судинних хвороб та ін.

КЕЙС 4

ОСВІТА ДЛЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ГЛОБАЛЬНИЙ І ЛОКАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

Мета: формування в учасників тренінгу розуміння місця освіти в Цілях сталого розвитку: як власне цілей (Цілі сталого розвитку 4) та як способу досягнення інших цілей.

Завдання:

- формування розуміння цінності освіти як інструменту досягнення Цілей сталого розвитку на глобальному, національному та локальному рівнях;
- формування розуміння необхідності конкретних завдань у сфері освіти для досягнення Цілей сталого розвитку на локальному рівні;
- розвиток комплексного бачення щодо Цілей сталого розвитку.

Проблема

«Необхідні кардинальні зміни в тому, як ми думаємо про роль освіти в глобальному розвитку, оскільки це має каталітичний вплив на добробут людей і майбутнє нашої планети. ... Зараз, як ніколи, освіта повинна відповідати викликам і прагненням XXI століття, а також розвивати правильні типи цінностей і навичок, що призведе до сталого та всеосяжного зростання та мирного спільного життя».

Ірина Бокова, Генеральний директор ЮНЕСКО (ЮНЕСКО, 2015 р.)

Вступ

Сьогодні на глобальному рівні освіта розглядається як інструмент досягнення цілей сталого розвитку. Багато міжнародних організацій сформували рекомендації щодо освіти (рис. 1), впровадження яких дозволить формувати освітні програми та заходи на різних рівнях, у різних форматах (формальна, неформальна освіта), орієнтуючись на досягнення сталого розвитку. UNESCO уже створила низку рекомендацій (UNESCO, 2017), використовуючи які на будь-якому рівні (конкретний навчальний модуль чи освітня стратегія), можна розвивати нові навички, цінності та ставлення осіб,

що навчаються, до питань сталого розвитку. Це дозволить вносити принципи сталого розвитку у стратегію ухвалення рішень і реалізувати центральний принцип SDGs – «не залишити нікого осторонь».

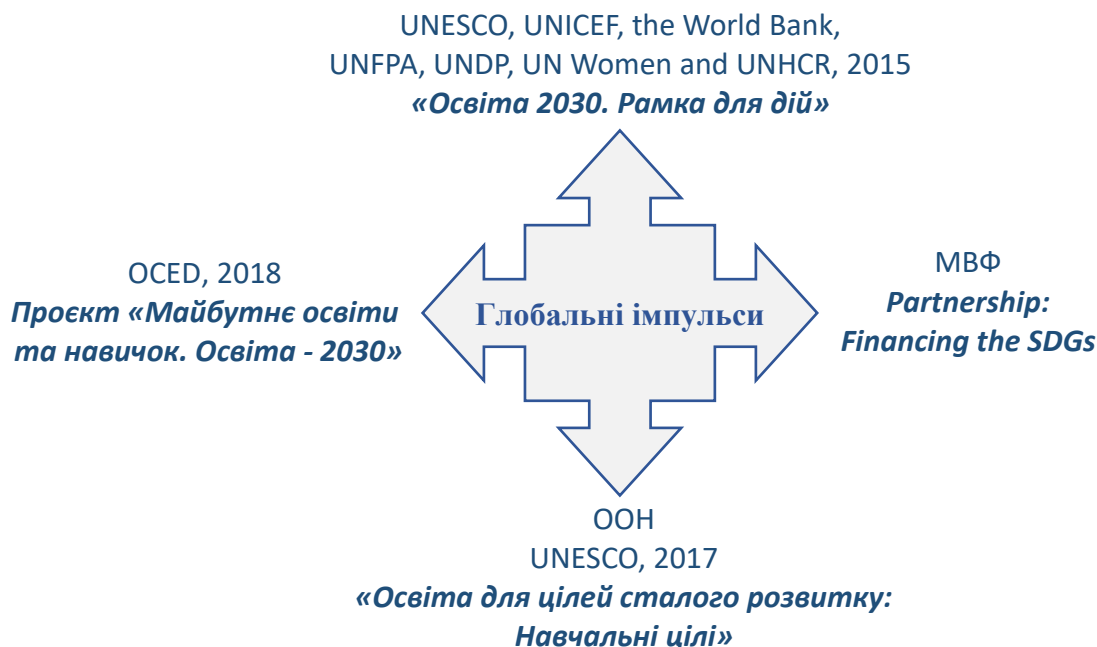

Рисунок 1 - Глобальні імпульси для освіти як драйвера Цілей сталого розвитку

Національні завдання

В Україні основним документом, який визначає завдання для досягнення країною SDGs, а також вимірники прогресу, є Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна»⁶, яка визначає 86 завдань національного розвитку та 172 показники для їхнього моніторингу. Процес визначення завдань ЦСР відбувався за чотирма напрямками:

- справедливий соціальний розвиток;
- стале економічне зростання та зайнятість;
- ефективне управління;
- екологічна рівновага та розбудова стійкості.

---

⁶ Доповідь було підготовлено Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

Питання освіти в цьому документі викладені в контексті цілі 4 «Якісна освіта». Причому завдання розвитку освіти упродовж життя (так само і відповідні індикатори) не внесені у стратегічні пріоритети для Цілі 4 (додаток А). Стратегічні завдання щодо використання освіти як інструменту для досягнення SDGs також не знайшли достатнього висвітлення в документі. Хоча відзначено низку нагальних проблем, серед яких розвиток освіти упродовж життя: «...освіта упродовж життя фактично перебуває на етапі становлення, а рівень участі населення віком від 15 до 70 років у формальних і неформальних видах навчання та професійної підготовки становить близько 9 %» (ЦСР: Україна, 2017: 36).

Окремих рамкових документів щодо освіти для досягнення Цілей сталого розвитку в Україні не ухвалено. Відсутні також рекомендації чи будь-які інструкції для провайдерів освіти щодо імплементації тематики SDGs у чинні освітні програми.

Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» також не містить інформації, щодо рівня обізнаності населення чи окремих соціальних груп із тематикою Цілей сталого розвитку.

Серед завдань, визначених Національною доповіддю, немає жодного, що корелює із таргетом 4.7 SDG «До 2030 року забезпечити, щоб усі учні отримали знання та навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, зокрема, освіту для сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, сприяння культурі миру та ненасильства, глобального громадянства та визнання культурного різноманіття та внеску культури в сталий розвиток».

Кейс

ГО «Центр освітніх ініціатив» спільно з учасниками робочої групи «Цілі сталого розвитку і громадянська освіта» Мережі громадянської освіти у країнах Східного партнерства та Росії реалізувала проєкт «SDGs: сприяння сталому розвитку через громадянську освіту в Молдові, Україні та Росії» за

підтримки Федеральної агенції з громадянської освіти, Німеччина (Bundeszentrale für politische Bildung / bpb).

Результати проекту⁷ виявили: питання пріоритетності окремих SDGs було поставлено для двох груп опитаних: для експертів і студентів. У таблиці 1 наведено 5 найбільш актуальних Цілей сталого розвитку з погляду респондентів. Рисунок 2 демонструє ставлення опитаних до причин такої ситуації.

Таблиця 1 – Топ-5 SDGs за оцінками респондентів

Експерти		Особи, що навчаються	
<i>Для України</i>	<i>Локально</i>	<i>Для України</i>	<i>Локально</i>
Ціль 8 Гідна паця і економічне зростання	Ціль 4 Якісна освіта	Ціль 8 Гідна праця і економічне зростання	Ціль 4 Якісна освіта
Ціль 4 Якісна освіта	Ціль 11 Сталий розвиток міст і громад	Ціль 4 Якісна освіта	Ціль 8 Гідна паця й економічне зростання
Ціль 9 Промисловість, інновації та інфраструктура	Ціль 8 Гідна паця й економічне зростання. Ціль 17 Партнерство заради сталого розвитку	Ціль 1 Подолання бідності	Ціль 11 Сталий розвиток міст і громад. Ціль 9 Промисловість, інновації та інфраструктура
Ціль 12 Відповідальне споживання та виробництво	Ціль 12 Відповідальне споживання та виробництво	Ціль 16 Мир, справедливість і сильні інститути. Ціль 9 Промисловість, інновації та інфраструктура	Ціль 1 Подолання бідності
Ціль 16 Мир, справедливість і сильні інститути. Ціль 1 Подолання бідності	Ціль 16 Мир, справедливість і сильні інститути	Ціль 3 Міцне здоров'я і благополуччя	Ціль 16 Мир, справедливість і сильні інститути

⁷ SDG – Fostering Sustainable Development via Citizenship Education in Moldova, Ukraine and Russia <http://www.bpb.de/veranstaltungen/netzwerke/nec/289527/citizenship-education-in-enp-countries-2018-selected-projects-of-the-network-members>.

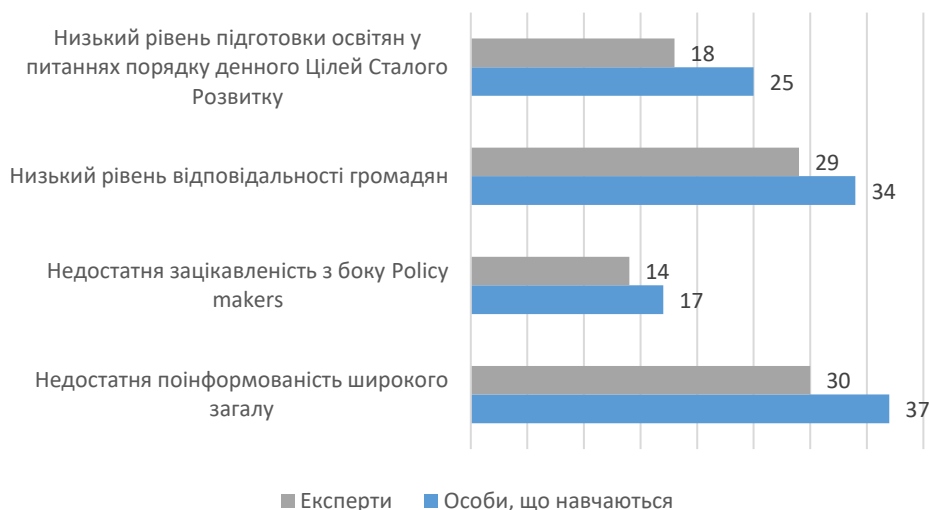

Рисунок 2 – Прогалини у просуванні порядку денного з питань сталого розвитку

І студенти, і експерти віддають перевагу неформальній освіті перед формальною в питаннях просування SDGs.

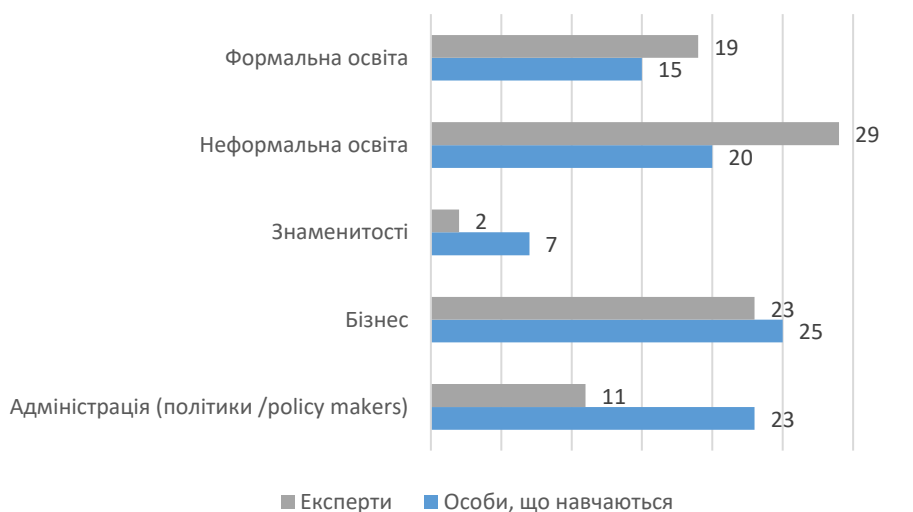

Рисунок 2 – «Драйвери» завдань сталого розвитку за оцінками респондентів

Питання

1. Чому, на вашу думку, Ціль 4 є найбільш пріоритетною саме для локального рівня? Яка ваша думка щодо пріоритетності Цілей?
2. Як загальний рейтинг SDGs корелює з оцінками прогалин у просуванні порядку з питань сталого розвитку (див. рис. 2)?

3. Як ми бачимо, більшість опитаних експертів вважають освіту основним драйвером сталого розвитку (48 % – на формальну та неформальну освіту), хоча особи, що навчаються, вагоміший внесок бачать за політиками та бізнесом (48 % – сумарна оцінка). Як ви можете пояснити цю ситуацію?

4. Які освітні заходи щодо Цілей сталого розвитку можуть бути затребуваними у вашій громаді?

5. Які б завдання ви запропонували для розвитку освіти як драйвера сталого розвитку для вашої громади?

Можливі відповіді та напрями дискусії

Отриманий рейтинг Цілей і прогалин у просуванні порядку денного з питань сталого розвитку є підтвердженням того, що в суспільстві існують потреби та запит на певні освітні заходи.

2 та 3 місце Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад», визначені експертами та студентами відповідно, може бути свідченням запиту на громадянську освіту, адже люди усвідомлюють потреби в розвитку громадянських компетентностей, важливості громади в ухваленні рішень. Це є зрозумілим, якщо взяти до уваги процеси децентралізації, що сьогодні відбуваються в Україні;

Ціль 16 «Мир, справедливість та сильні інститути» визначена респондентами в переліку найбільш пріоритетних, є зрозумілою, зважаючи на суспільно-політичні процеси в Україні. Однак вважаємо важливим відзначити визнану потребу у створенні і розвитку інститутів. Тобто респонденти визнають розвиток базових інститутів (інститутів прав людини, демократичного громадянства), інститутів громадянського суспільства, інститутів управління тощо найбільш актуальними для України на тлі подій, що сьогодні відбуваються;

Важливе місце, відведене цілям «економічного блоку» (Ціль 8, Ціль 9), а також Цілі 1 «Подолання бідності», пояснюється досить складним соціально-економічним становищем в Україні, кризою ринку праці. І таке місце цих цілей

у рейтингу можна тлумачити як індикатор потреб, які є в суспільстві. Зокрема це потреби в розвитку підприємницьких навичок, самозайнятості, розширенні навичок використання інформаційних технологій тощо.

У оцінках як експертів, так і осіб, що навчаються, не було суттєвих розбіжностей, крім двох – *Ціль 12* «Відповідальне споживання та виробництво» та *Ціль 5* «Гендерна рівність». За цими двома цілями опитані цільові групи суттєво розійшлися в думках. Експерти віддали високе значення Цілі 12, тоді як *Ціль 5* не виявилася для них актуальною. Протилежні оцінки дали особи, що навчаються, на їхню думку, питання гендерної рівності (*Ціль 5*) є суттєво більш актуальними, ніж питання відповідального споживання (*Ціль 12*). Очевидно, що ці аспекти потребують більш детального вивчення. Хоча такі оцінки вже можна вважати свідченням, що існує певний запит на вивчення питань гендерної рівності та рівності взагалі з боку осіб, що навчаються.

Відсутність у топ-5 оцінок, що дали особи, які навчаються, цілей, пов'язаних із довкіллям (наприклад, *Ціль 13* «Пом'якшення наслідків зміни клімату» отримала 3-тю позицію знизу), на нашу думку, є свідченням недостатньої обізнаності з цього питання. Респонденти – молодь (вік – 23 роки) не вважають це питанням важливим для розвитку країни через недостатню поінформованість, нерозуміння їхнього глобального і всеохоплювального впливу і невідворотності наслідків для планети загалом. Таку ситуацію можна також тлумачити як наявний освітній розрив, оскільки особи орієнтовані на цілі, що забезпечують економічне зростання. Проте не всяка модель, орієнтована на економічне зростання, передбачає сталий розвиток. Освіта, яка сприяє лише економічному зростанню, також може призвести до збільшення нестабільних моделей споживання.

Матеріали для відповідей

1. Забезпечення всеосяжної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Глобальні завдання досягнення⁸:

4.1. До 2030 року забезпечити, щоб усі дівчатка і хлопчики завершували здобуття безкоштовної, рівноправної і якісної початкової та середньої освіти, що дозволяє домогтися затребуваних і ефективних результатів навчання.

4.2. До 2030 року забезпечити всім дівчаткам і хлопчикам доступ до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання дітей молодшого віку, щоб вони були готові до здобуття початкової освіти.

4.3. До 2030 року забезпечити для всіх жінок і чоловіків рівний доступ до недорогої та якісної професійно-технічної та вищої освіти, зокрема університетської освіти.

4.4. До 2030 року істотно збільшити кількість молодих і дорослих людей, які мають затребувані навички, зокрема професійно-технічні, для працевлаштування, отримання гідної роботи та занять підприємницькою діяльністю.

4.5. До 2030 року ліквідувати гендерну нерівність у сфері освіти і забезпечити рівний доступ до освіти та професійно-технічної підготовки всіх рівнів для уразливих груп населення, зокрема інвалідів, представників корінних народів і дітей, які перебувають в уразливому становищі.

4.6. До 2030 року забезпечити, щоб усі молоді люди і значна частка дорослого населення як чоловіків, так і жінок, вміли читати, писати і рахувати.

4.7. До 2030 року забезпечити, щоб усі учні здобували знання і навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, зокрема за допомогою навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, пропаганди культури миру та ненасильства, громадянства світу й усвідомлення цінності культурного різноманіття і вкладу культури в сталий розвиток.

4 а. Створювати й удосконалювати навчальні заклади, що враховують інтереси дітей, особливі потреби інвалідів і гендерні аспекти, та забезпечити

---

⁸ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

безпечне, вільне від насильства і соціальних бар'єрів та ефективне середовище навчання для всіх.

4 б. До 2030 року значно збільшити в усьому світі кількість стипендій, які надаються країнам, що розвиваються, особливо найменш розвиненим країнам, малим острівним державам, що розвиваються, й африканським країнам, для здобуття вищої освіти, зокрема професійно-технічної освіти і навчання з питань інформаційно-комунікаційних технологій, технічні, інженерні та наукові програми, у розвинених країнах та інших країнах, що розвиваються.

4 с. До 2030 року значно збільшити кількість кваліфікованих учителів, зокрема за допомогою міжнародного співробітництва в підготовці вчителів у країнах, що розвиваються, особливо в найменш розвинених країнах і малих острівних державах, що розвиваються.

Національні завдання:

4.1. Забезпечити доступність якісної шкільної освіти для всіх дітей і підлітків.

4.2. Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей.

4.3. Забезпечити доступність професійної освіти.

4.4. Підвищити якість вищої освіти та забезпечити її тісний зв'язок із наукою, сприяти формуванню в країні місць освіти та науки.

4.5. Збільшити поширеність серед населення знань і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності.

4.6. Ліквідувати гендерну нерівність серед шкільних учителів.

4.7. Створити у школах сучасні умови навчання, зокрема інклюзивне, на основі інноваційних підходів.

КЕЙС 5

ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПУ «СІЛЬСЬКІ ЖІНКИ»

Мета: подолання аудиторією стереотипного уявлення про сільську жінку (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток»).

Завдання:

- ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток»;
- складання аудиторією портрету сільської жінки, виявлення характерних рис, що пов'язують українці з сільською жінкою;
- виявлення причин стереотипного уявлення про сільську жінку;
- формування альтернативного уявлення про жіноцтво в сільській місцевості.

Проблема: сільська жінка постає сьогодні в уявленні громади як неохайна особистість, немодно вдягнена, що не орієнтується в сучасній музиці, літературі, мистецтві, у якій відсутні лідерські якості; займається лише домогосподарством, працює на землі.

Опис ситуації: упродовж століть в українському суспільстві жінка на селі уособлювала найгарніші риси жіноцтва: вроду, розум, лідерство, духовність, талановитість і тощо. Проте в останні десятиріччя у зв'язку з погіршенням сільської інфраструктури, недостатнього обсягу інвестування в соціальні проєкти на селі, міграцією людей до міст склалося викривлене бачення як життя в українському селі, так і уявлення про сільську жінку.

Кейс: 18 грудня 2007 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, у якій офіційно оголосила 15 жовтня «Міжнародним днем сільських жінок». Сільські жінки становлять більше чверті всього населення планети. У Сумській області – більше ніж 50 % населення. Сумською ОДА разом з ГО «Ліга сучасних жінок» восени 2019 р. був реалізований міні-проєкт «Сільські жінки Сумщини», у межах якого створений календар на 2020 рік

«Сільські жінки Сумщини: творимо новий портрет». Календар покликаний показати образ сучасної сільської жінки Сумщини – активної учасниці життя громади, професіонала своєї справи, турботливої дружини і матері, розумної, успішної, активної особистості. Звичайно, така гендерна ініціатива – це лише початок для подолання стереотипу про сільську жінку Сумщини. Потрібні як медіа-матеріали, які б висвітлювали інші образи жіноцтва на селі, так і заходи, що формують можливості для реалізації потенціалу жінок у сільській місцевості.

Питання для обговорення

1. Сформууйте образ сільської жінки. Чи виділені риси позитивно характеризують сільську жінку?
2. Як сформувалось стереотипне уявлення про сільську жінку? Які причини формування цього стереотипу?
3. Які заходи, дії зможуть подолати стереотип «сільська жінка», на вашу думку?

Матеріали для відповідей:

1. Глобальні завдання ЦСР 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток»⁹:
  - 5.1. Повсюдно ліквідувати всі форми дискримінації щодо всіх жінок і дівчаток.
  - 5.2. Ліквідувати всі форми насильства щодо всіх жінок і дівчаток у публічній і приватній сферах, зокрема торгівлю людьми, сексуальну та інші форми експлуатації.
  - 5.3. Ліквідувати всі шкідливі види практики, такі як дитячі, ранні та примусові шлюби й операції, що калічать, на жіночих статевих органах.

---

⁹ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

5.4. Визнати і цінувати неоплачувану працю з догляду й роботу з ведення домашнього господарства, надаючи комунальні послуги, інфраструктуру та системи соціального захисту і заохочуючи принцип спільної відповідальності у веденні господарства і в родині, з урахуванням національних умов.

5.5. Забезпечити всебічну і реальну участь жінок і рівні для них можливості для лідерства на всіх рівнях ухвалення рішень у політичному, економічному та суспільному житті.

5.6. Забезпечити загальний доступ до послуг у галузі охорони сексуального і репродуктивного здоров'я та до реалізації репродуктивних прав відповідно до Програми дій Міжнародної конференції з народонаселення і розвитку, Пекінської платформи дій і підсумкових документів конференцій із розгляду перебігу їхнього виконання.

5 а. Провести реформи з метою надання жінкам рівних прав на економічні ресурси, а також доступу до володіння і розпорядження землею та іншими формами власності, фінансових послуг, успадкованого майна та природних ресурсів відповідно до національних законів.

5 б. Активніше використовувати високоефективні технології, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, для сприяння розширенню прав та можливостей жінок.

5 с. Ухвалювати й удосконалювати розумні стратегії та обов'язкові для дотримання закони з метою заохочення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток на всіх рівнях.

Національні завдання:

5.1. Створити умови для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат.

5.2. Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективне запобігання його проявам і своєчасну допомогу постраждалим.

5.3. Заохочувати спільну відповідальність за ведення господарства та виховання дитини.

5.4. Забезпечити рівні можливості представництва на вищих рівнях ухвалення рішень у політичному та суспільному житті.

5.5. Розширити доступ населення до послуг з планування родини та знизити рівень підліткової народжуваності.

5.6. Розширити економічні можливості жінок.

2. Образ сільської жінки: неохайна особистість, немодно вдягнена, що не орієнтується в сучасній музиці, літературі, мистецтві, у якій відсутні лідерські якості; займається лише домогосподарством, працює на землі.

Виділені риси не позитивно характеризують сільську жінку: це неосвічена особистість, що здатна лише займатися худобою, працювати на городі та готувати їжу.

3. Стереотипне уявлення про сільську жінку сформувалося на основі як загального хибного уявлення про сільських мешканців, так і на основі випадків невігластва селян, що приїзять до міст у пошуках кращої долі.

Заходи, що зможуть подолати стереотип «сільська жінка»:

– розроблення медіа-продуктів, які б транслювали інший образ сільської жінки: активної учасниці життя громади, професіонала своєї справи, турботливої дружини і матері, розумної, успішної, активної особистості;

– створення можливостей у сільській місцевості для реалізації жіноцтва на основі гендерно-орієнтованого бюджетування в громадах;

– проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо жіночого лідерства, політичної участі, підприємництва;

– розвиток освітньої, культурної інфраструктури в сільській місцевості.

КЕЙС 6

СПАСІННЯ РІЧОК

Мета: формування комплексного плану відновлення річкових ресурсів території як результату локальних, національних і наднаціональних домовленостей і стратегій (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 6 «Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх»).

Завдання:

- ознайомлення з Ціллю сталого розвитку № 6 «Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх»;
- характеристика заходів щодо відновлення водних ресурсів території;
- досягнення розуміння аудиторією недостатності локальних ініціатив реабілітації річок території;
- формування трирівневих програм відновлення річкових ресурсів (наднаціонального, національного, локального рівнів).

Проблема: Україна належить до регіонів світу з недостатньою забезпеченістю водними ресурсами. Це зумовлено як великою кількістю промислових об'єктів, що використовують воду у виробничих процесах, побудовою гідроелектростанцій на Дніпрі – головній водній артерії країни, значними неочищеними скидами каналізаційних вод і вод, що використовувалися підприємствами хімічної, металургійної, машинобудівної галузей. Суттєво забруднюють водні ресурси і добрива, що використовуються в сільському господарстві. Унаслідок цього річки в Україні міліють, заростають очеретом, вода в них стає непридатною для споживання людиною. Сумський регіон розташований у лісостеповій зоні, кліматичні зміни зумовлюють збільшення рівня посушливості на території, що є додатковим чинником зниження рівня водозабезпеченості.

Опис ситуації: Баланс водних ресурсів може забезпечуватися відновленням екосистем річок, їхнім очищенням від водоростей і застосуванням очисних споруд на промислових об'єктах.

За загальнодержавною програмою відтворення водних ресурсів у 2018-2019 рр. у Сумському регіоні відбувається зариблення річок Сейму, Шостки, Десни, Куколки, Псла мальками білого амуру, коропа, товстолоба. Зарибок вирощується в державній установі «Херсонський завод молоді частикових риб». Доставка мальків із заводу здійснюється коштами меценатів, депутатів, громадських організацій. За планом риби будуть очищати річки, поїдаючи водорості.

Проте плями забруднення, що періодично виникають на річках через викиди промислових підприємств, як України, так і Російської Федерації, викликають загибель мальків. Тобто локальні ініціативи зі збереження та відновлення річок є марними, якщо навіть одне підприємство не очищує водні стоки.

Питання для обговорення

1. Які заходи зі збереження та відновлення водних ресурсів здійснюються на вашій території?
2. Яка роль локальних ініціатив відновлення річок території?
3. Чому лише системний підхід, що виражається в сукупності наднаціональних, національних і локальних програм збереження та відновлення річкових ресурсів має ефект?

Матеріали для відповідей

1. Глобальні завдання досягнення ЦСР 6 «Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх»¹⁰:

---

¹⁰ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

6.1. До 2030 року забезпечити загальний і рівноправний доступ до безпечної і недорогої питної води для всіх.

6.2. До 2030 року забезпечити загальний і рівноправний доступ до належних санітарно-гігієнічних засобів і покласти край відкритій дефекації, приділяючи особливу увагу потребам жінок і дівчаток, а також осіб, які перебувають в уразливому становищі.

6.3. До 2030 року підвищити якість води за допомогою зменшення забруднення, ліквідації скидання відходів і зведення до мінімуму викидів небезпечних хімічних речовин і матеріалів, скорочення вдвічі частки неочищених стічних вод і значного збільшення масштабів рециркуляції та безпечного повторного використання стічних вод у всьому світі.

6.4. До 2030 року істотно підвищити ефективність водокористування в усіх секторах і забезпечити стійкий забір і подавання прісної води для розв'язання проблеми нестачі води та значного скорочення кількості осіб, які потерпають від нестачі води.

6.5. До 2030 року забезпечити комплексне управління водними ресурсами на всіх рівнях, зокрема за необхідності – на основі транскордонного співробітництва.

6.6. До 2030 року забезпечити охорону і відновлення пов'язаних із водою екосистем, зокрема гір, лісів, водно-болотних угідь, річок, водоносних шарів і озер.

6 а. До 2030 року розширити міжнародне співробітництво і підтримку в справі зміцнення потенціалу країн, що розвиваються, щодо здійснення діяльності та програм у галузі водопостачання й санітарії, зокрема збір поверхневого стоку, опріснення води, підвищення ефективності водокористування, очищення стічних вод і застосування технологій рециркуляції та повторного використання.

6 б. Підтримувати і зміцнювати участь місцевих громад у поліпшенні водного господарства та санітарії.

Національні завдання:

6.1. Зменшити обсяги скидання неочищених стічних вод, насамперед із використанням інноваційних технологій водоочищення на державному та індивідуальному рівнях.

6.2. Підвищити ефективність водокористування.

6.3. Забезпечити впровадження інтегрованого управління водними ресурсами.

2. На території Сумського регіону здійснюється такі заходи з відновлення річок: зариблення річок для зниження кількості водоростей у руслах; чищення дна; укріплення берегів.

3. Локальні ініціативи для відновлення річок є важливими. Наведемо декілька прикладів.

Викошування і видалення водної рослинності (водоростей) сприяє зростанню швидкості течії, зниженню температури води, зменшенню процесів замулення. Проведення таких робіт у Латвії (р. Яунупе) продемонстрували, що значно підвищилася біологічна якість водотоку. Повторне заростання водоростями відбулося на місцевості лише через 17 років.

Також важливою серед локальних ініціатив відновлення річок є створення зони берегової рослинності (кущі, дерева) які затіняють прибережну зону, знижують температуру, закріплюють береговий схил, що позитивно впливає на режим ріки.

4. Лише системний підхід, що виражається в сукупності наднаціональних, національних і локальних програм збереження та відновлення річкових ресурсів має ефект.

Річки не виникають самостійно, вони не функціонують окремо від території, екосистеми, на них впливає насамперед, екодеструктивна діяльність людини. Оскільки русло річок може перетинати декілька країн, то збереження водних ресурсів є міжкраїнною справою також.

Наприклад, у Європі відроджуються верхові болота, які забезпечують стійке живлення річок і струмків. Створення таких верхових боліт здійсню-

ється внаслідок заболочування земель від опадів (дощів і снігу). І це є системним підходом.

Програми, заходи відновлення річкових басейнів мають створюватися на 3 рівнях: локальному, національному та наднаціональному. Національний рівень має містити як програми, так і законодавчу базу, спрямовані на зменшення екодеструктивного впливу підприємств на річки. Наднаціональний рівень має включати офіційні домовленості, програми з транскордонного використання та збереження річкових басейнів.

КЕЙС 7

СОНЯЧНА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЯ ДЛЯ ОСІБ

Мета: ознайомлення учасників тренінгу з прикладами локальних рішень щодо імплементації Цілі 7 «Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії», формування розуміння важливості сталого енергетичного розвитку на прикладі ОСББ, аналіз досвіду використання сонячної енергії мешканцями багатоквартирних будинків, виявлення оптимальних способів розвитку альтернативної енергетики в житлово-комунальному господарстві.

Завдання:

- формування навичок обґрунтування рішень щодо сталого розвитку ОСББ;
- систематизація знань щодо відновлювальних джерел енергії;
- розвиток здібностей альтернативного погляду на розв’язання проблемних ситуацій.

Проблема

В умовах щораз більших цін на енергоносії та в контексті забезпечення енергетичної безпеки національної економіки стає вкрай актуальним питання переходу від традиційних джерел енергії до альтернативних, які, з одного боку, є відновлюваними, а з іншого – екологічно безпечними. Одним із напрямків використання альтернативних джерел енергії є сонячна енергетика, заснована на безпосередньому використанні сонячного випромінювання для отримання енергії в будь-якому вигляді. Сонячна енергія широко використовується як для нагрівання води, так і для виробництва електричного струму. Генерована на основі сонячного випромінювання енергія гіпотетично зможе до 2050 року забезпечити 20 – 25 % потреб людства в електроенергії і скоротить викиди вуглекислого газу.

Використання сонячної енергії є можливим не тільки в промислових масштабах, але й для приватних і багатоквартирних будинків.

Опис ситуації: У 2011 році в дев'ятиповерховому будинку по вулиці Булгакова, 17 (Святошинський район, м. Київ) за ініціативи районної адміністрації були встановлені сонячні батареї¹¹. Усього на даху 18 панелей (з розрахунку по дві на кожен поверх), плюс ще три для додаткових ліхтарів. Така кількість сонячних батарей дозволила забезпечити електроенергією сходи і ліфти трьох під'їздів будинку. Чим вище поверховість, тим швидше окупаються батареї – для освітлення 32-поверхового будинку потрібно майже стільки ж панелей, скільки і для дев'ятиповерхівки.

Для додаткової економії електроенергії в будинку по вул. Булгакова, 17 було встановлено датчик, який вмикає в під'їздах освітлення, коли темніє. А щоб захистити сонячні батареї від хуліганів, вхід на дах закрили на замок, мешканців попросили не давати стороннім ключі від дверей. Самі мешканці позитивно сприйняли нововведення, деякі навіть просили перевести на таке освітлення їхні квартири. За згодою мешканців районна адміністрація розгляне можливість встановлення додаткових панелей.

Іншим прикладом використання сонячних батарей у багатоповерховому будинку є ініціатива житомирянина Сергія Кохана, який збудував на даху п'ятиповерхового будинку сонячну електростанцію та отримав «зелений» тариф¹². Щоб мешканці погодилися на здавання частини даху в оренду, він узяв на себе відповідальність за ремонт орендованої частини даху та підтримання його в належному стані, а також сплату щомісячної оренди розміром 1 грн/м². Унаслідок цього була збільшена виділена потужність для квартири з 1,5 до 30 кВт. Відповідно, для всього будинку (ОСББ) також довелося збільшити потужність ще на 30 кВт.

---

¹¹ <http://tsn.ua/ru/ukrayina/v-kieve-nachali-osveschat-doma-s-pomoschyu-solnechnoy-energii.html>.

¹² http://zhitomir.today/news/society/golova_osbb_vstanoviv_sonyachni_batareyi_na_dahu_bagatopoverhiv_ki_u_zhitomiri_foto-id18652.html.

Питання для обговорення

1. Який проєкт використання сонячної енергії є, на вашу думку, більш перспективним: за прикладом Києва чи Житомира?
2. Як ви вважаєте, чи поширить адміністрація Святошинського району Києва досвід встановлення сонячних батарей на інші будинки?
3. Чи повинна брати участь влада в таких проєктах?
4. Чи є перспективним використання енергії сонця в житлово-комунальному господарстві України? Відповідь обґрунтуйте.
5. Хто, на вашу думку, більш зацікавлений у впровадженні альтернативних джерел енергії – влада чи ОСББ? Відповідь поясніть.

Матеріал для відповіді:

Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх.

Глобальні завдання¹³:

7.1. До 2030 року забезпечити загальний доступ до недорогого, надійного і сучасного енергопостачання.

7.2. До 2030 року значно збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у світовому енергетичному балансі.

7.3. До 2030 року подвоїти глобальний показник підвищення енергоефективності.

7 а. До 2030 року активізувати міжнародне співробітництво з метою полегшення доступу до досліджень і технологій у галузі екологічно чистої енергетики, зокрема відновлювану енергетику, підвищення енергоефективності та передові й чистіші технології використання викопного палива, та заохочувати інвестиції в енергетичну інфраструктуру і технології екологічно чистої енергетики.

---

¹³ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

7 в. До 2030 року розширити інфраструктуру і модернізувати технології для сучасного та сталого енергопостачання всіх у країнах, що розвиваються, зокрема в найменш розвинених країнах, малих острівних державах, що розвиваються, і країнах, що не мають виходу до моря, з урахуванням їхніх відповідних програм підтримки.

Національні завдання:

7.1. Розширити інфраструктуру та модернізувати мережі для забезпечення надійного та сталого енергопостачання на основі впровадження інноваційних технологій.

7.2. Забезпечити диверсифікацію постачання первинних енергетичних ресурсів.

7.3. Збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі, зокрема завдяки введенню додаткових потужностей об'єктів, що виробляють енергію з відновлюваних джерел.

7.4. Підвищити енергоефективність економіки.

КЕЙС 8

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Мета: формування в учасників тренінгу розуміння доцільності та важливості використання механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) як одного з інструментів забезпечення економічного та соціального розвитку територіального утворення та громади (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 8 «Сприяння поступальному, всеосяжному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх»).

Завдання:

- надання знань стосовно можливостей і доцільності використання механізмів ДПП з метою соціально-економічного розвитку території та громади;
- формування навичок визначення пріоритетів і сфер залучення державно-приватного партнерства;
- розвиток здібностей щодо визначення ефективності та критеріїв оптимальності участі всіх учасників державно-приватного партнерства.

Проблема: обґрунтування доцільності залучення державно-приватного партнерства в пріоритетах розвитку соціально-економічного та екологічного розвитку територіальних утворень, ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 8 «Сприяння поступальному, всеосяжному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх».

Опис ситуації: «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», вимоги «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», Указ Президента «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» та низку інших базових нормативно-правових актів передбачають нарощення потенціалу соціально-економічного піднесення територіальних утворень, ефективне використання усіх ресурсів

громад на засадах сталого розвитку, зокрема і завдяки консолідації зусиль держави, територіальних громад, та підприємницького сектора через встановлення партнерських відносин.

Поступальне, стає економічне зростання територіальних утворень в умовах децентралізації можливе лише тоді, коли буде супроводжуватися розширенням можливостей місцевої влади стосовно використання об'єктів комунального та державного майна, зокрема і природно-ресурсних активів. Місцева влада має бути не простим спостерігачем процесів відтворення регіонального продукту, а безпосереднім його учасником, щоб узгоджувати пріоритети бізнесу з інтересами територіальних громад, тобто місцевого населення. Це буде можливим лише за умов встановлення відносин із бізнесом і фінансово-кредитною системою, зокрема на основі укладання угод державно-приватного партнерства (ДПП).

Досвід багатьох країн, що успішно реалізують проекти ДПП у сфері співпраці держави і бізнесу, дозволяє стверджувати, що завдяки використанню таких механізмів можливо: знизити навантаження на місцеві бюджети не менше ніж на 5 – 10 %, покращити якість послуг, що надаються, залучити до реалізації інфраструктурних і соціально-економічних проектів малий і середній бізнес¹⁴.

Проект індустріального парку в Яворівському районі Львівської області (далі – ІП «Яворівський») спрямований на підвищення конкурентоспроможності території та її соціально-економічний розвиток через¹⁵:

- активізацію інвестиційної діяльності району;
- розвиток сучасної інфраструктури, зокрема виробничої;
- запровадження новітніх технологій виробництва;
- створення нових робочих місць;

---

¹⁴ Delmon J. Private sector investment in infrastructure: Project Finance, PPP Projects and Risk. The World Bank and Kluwer Law International. – 2009. – P. 7.

¹⁵ <http://www.institute.lviv.ua/doc/02ppp.pdf> Вивчення оптимальних моделей державно-приватного партнерства для промислових парків в Яворіві і Новому Роздолі, Львів, 2015 .

- використання передового досвіду організації промислового виробництва.

ІІІ «Яворівський» внесений до Реєстру індустріальних (промислових) парків України у 2017¹⁶ році та є проектом державно-приватного партнерства. Зокрема ініціатором створення ІІІ «Яворівський» був орган місцевого самоврядування – Яворівська районна рада, представником спільних інтересів громади Яворівського району. Застосування форм і видів ДПП в організації ІІІ «Яворівський» обумовлене чинниками, притаманними як самому проекту, так і умовам його реалізації.

Проект ІІІ «Яворівський» передбачає використання рекультивованих земель ДП «Сірка» загальною площею 40 га, де планується розмістити 9 – 12 виробничих підприємств, що вироблятимуть запчастини і комплектування для машинобудування та для підприємств автопромисловості, металообробленням, приладобудуванням, виробництвом пластмасових виробів або легкою промисловістю. Також планується створення 1–2 логістичні центри. Адміністративно-офісна зона охоплюватиме 3,2 га, логістично-складська зона – 10,1 га, виробнича зона – 23,2 га, санітарно-технічна зона – 3,2 га. Земельні ділянки учасникам парку можуть надаватися на умовах викупу або оренди.

Відповідно планується облаштування цих територій необхідною інженерною та технічною інфраструктурою з метою розміщення нових об'єктів у сфері інновацій, виробництва промислових товарів, логістики, супутніх сервісних послуг тощо.

Передбачається, що такі заходи нададуть імпульсу, для економічного зростання району, підвищення його конкурентоспроможності, активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, а також покращання соціальних стандартів для місцевого населення. Термін, на який планується створення та

---

¹⁶ <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2a06b70b-0dbd-4938-ae10-2d8a2b539628&title=PovidomlenniaProVnesenniaYavorivskogoIndustrialnogoParkuDoRestruIndustrialnikh-promislovikh-Parkiv> Повідомлення про внесення Яворівського індустріального парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків.

функціонування індустріального парку, – 30 років. За пріоритетністю завдань, які планується розв'язати, ІІ «Яворівський» належать до проєктів будівельної сфери.

Сприятливими умовами реалізації проєкту можна вважати те, що розташування ділянки майбутнього парку – у безпосередній близькості до кордона України з Польщею. Наявні митні переходи на міжнародних трасах М10 та Е372. Важливим аспектом є технічні можливості забезпечення території парку необхідною системою промислової інфраструктури, а також досвід роботи ініціатора (Яворівська районна рада) з з іноземними інвесторами.

На основі системного аналізу інвестиційних та організаційно-економічних можливостей, доцільними варіантами спеціалізації індустріального парку було визначено:

- виробництво продукції для внутрішнього ринку (що заміщує імпорт із країн ЄС);
- виробництво продукції для експорту до країн ЄС (наприклад, виробництво на основі давальницької сировини);
- послуги у сфері логістики з оптимізації транспортних потоків у зовнішньоекономічному сполученні між Європейським Союзом та Україною.

Загальна потреба індустріального парку в трудових ресурсах прогнозується в кількості 1400–2200 осіб (80 % яких мають зайняти мешканці району), у такий спосіб передбачається збільшити рівень зайнятості приблизно на 1,4–2,5 %.

Проєкт створення ІІ «Яворівський» визначено фінансово ефективним: повернення вкладених інвестицій забезпечується на протязі перших 8 – 10 років та отримання стабільного прибутку до завершення експлуатації проєкту¹⁷.

У жовтні 2016 року вартість створення ІІ «Яворівський» за підрахунками становила 7 млн євро. Підготовчий етап, а також базове облаштування

---

¹⁷ <http://www.institute.lviv.ua/doc/02ppp.pdf> Вивчення оптимальних моделей державно-приватного партнерства для промислових парків в Яворові і Новому Роздолі, Львів, 2015 .

інфраструктури здійснюються за кошти місцевого та державного бюджетів, а 5,2 млн євро на будівництво споруд, додаткову інфраструктуру планується залучити від інвесторів¹⁸.

Отже, основною метою створення та функціонування ІП «Яворівський» є сприяння розв'язанню таких завдань:

1. Покращання іміджу Яворівського району та Львівщини.
2. Промоція Яворівського району як в Україні, так і за її межами.
3. Активізація інвестиційних процесів на Львівщині та в Яворівському районі зокрема.
4. Зміцнення довіри іноземних інвесторів до українських партнерів.
5. Зростання іміджу та ділової репутації бізнес-середовища території.
6. Підвищення соціальних стандартів для населення.
7. Сприяння розвитку малого та середнього підприємництва
8. Розвиток інноваційного виробництва.
9. Впровадженні енергозберігальних технологій.
10. Зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності.

Створення та функціонування індустріального парку «Яворівський» за перспективними оцінками супроводжуватиметься позитивними змінами в декількох галузях суспільного господарства Яворівського району та області. Зокрема додатковим (супутнім) впливам підлягатимуть ті сектори регіональної економіки, які отримають додаткові замовлення на виробництво товарів, робіт і послуг або інші вигоди від розбудови інфраструктури індустріального парку та промислових підприємств на його території.

Питання для обговорення

1. Проєкт створення ІП «Яворівський» за пріоритетністю завдань належить до проєктів будівельної сфери. Які форми та сценарії ДПП можна запропонувати для реалізації цього проєкту?

---

¹⁸ <https://yavoriv-info.com.ua/novini/novini-yavorivshhini/minekonrozvitku-zareyestruvalo-yavorivskij-industrialnij-park>.

2. Визначте стейкхолдерів та учасників ІІ «Яворівський».
3. Чи відповідає ІІ «Яворівський» якісним і кількісним критеріям запровадження моделі ДПП?
4. Які прямі впливи на стратегічний розвиток регіону та екстерналії для суб'єктів господарювання спостерігатимуться від реалізації проєкту на засадах ДПП?
5. Позитивним наслідком створення індустріального парку є покращання умов для ведення бізнесу в регіоні. Обґрунтуйте це ствердження.
6. Як відбуватиметься підвищення соціальних стандартів для населення під час реалізації цього проєкту на засадах ДПП?
7. Найкращим варіантом фінансування проєкту в межах партнерських відносин є об'єднання зусиль влади та приватного капіталу в одній організаційній моделі ДПП. Які переваги властиві спільному співфінансуванню (державному та приватному).
8. На підставі наданої інформації щодо реалізації проєкту ІІ «Яворівський» зробіть висновок про доцільність запровадження механізму ДПП, зокрема в контексті реалізації Цілі сталого розвитку 8 «Сприяння поступальному, всеосяжному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх».

Додаткова інформація та матеріали для відповідей

Як відомо, держава відповідає перед суспільством за стійке (безперебійне) забезпечення публічними благами. Цей факт обумовлює тенденцію збереження низки галузей і виробництв у державній власності. Водночас майже в усьому світі визнається, що державний сектор менш ефективний, ніж приватний, що пояснюється низкою відмінностей між ними. З огляду на це розвиток державно-приватного партнерства є визначальним у забезпеченні соціально-економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності території та країни загалом.

Поняття «державно-приватне партнерство» у світовій практиці розглядається у двох значеннях¹⁹: по-перше, як система відносин держави і бізнесу, яка широко використовується як інструмент національного, міжнародного, регіонального, міського, муніципального економічного і соціального розвитку; по-друге, як конкретні проекти, які реалізуються спільно державними органами і приватними компаніями на об'єктах державної та муніципальної власності.

Також під ДПП йдеться про різноманітні схеми реалізації проектів, широкий спектр бізнес-моделей і відносин щодо використання ресурсів приватного сектора (капітал, інновації, досвід менеджерів) для задоволення суспільних потреб (дороги, парки, зв'язок, нерухомість тощо).

Основний принцип ДПП передбачає обов'язковий набір правил взаємодії держави і бізнесу в певних сферах. Зміст цього принципу – у відповідності та взаємоузгодженості інтересів, у системі поступок і преференцій, яка дає можливість досягнення індивідуальних і, найчастіше, суперечливих цілей цих суб'єктів.

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство»²⁰ (2010 р.) державно-приватне партнерство є співпраця, яка здійснюється на основі договору між Україною, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами).

Зокрема державним партнером є держава, територіальні громади в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування;

---

¹⁹ http://www.arzinger.ua/file_collection/ua/book_PPP_A5_rus.pdf Государственно-частное партнерство в Украине, 2010 р.

²⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> Закон України «Про державно-приватне партнерство», 2010 р.

приватний партнер – це юридичні особи, крім державних та комунальних підприємств, або фізичні особи – підприємці.

Державно-приватне партнерство здійснюється на договірній основі, у межах реалізації якого можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність, управління майном, змішаний договір, інші договори.

Об'єктами державно-приватного партнерства є об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності, наявні, зокрема відтворювані (за допомогою реконструкції, модернізації, технічного переоснащення) об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності, зокрема ділянки надр, а також створювані чи новозбудовані об'єкти внаслідок виконання договору, укладеного в межах ДПП.

До основних ознак механізму ДПП, що обумовлюють його ефективність під час залучення приватного бізнесу²¹ належать:

1. Надання прав управління (користування, експлуатації) об'єктом партнерства або придбання, створення (будівництво, реконструкція, модернізація) об'єкта ДПП з подальшим управлінням (користуванням, експлуатацією), за умови ухвалення та виконання приватним партнером інвестиційних зобов'язань відповідно до договору, укладеного в межах партнерства.

2. Фіксація в договірних відносинах «державного інтересу».

3. Довгостроковість договірних відносин (від 5 років до 50 років).

4. Передавання приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення ДПП.

5. Внесення інвестицій приватним партнером в об'єкти партнерства із джерел, не заборонені законодавством.

---

²¹<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=196d3373-eb07-4834-a61e-b3608f28eb22&title=SutnistDerzhavnoprivatnogoPartnerstva> . Сутність, ознаки та переваги механізму ДПП, 2015 р.

Нормами Закону України «Про державно-приватне партнерство» визначено також організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів із приватними партнерами, основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі та відносини, пов'язані з таким: ініціюванням державно-приватного партнерства, вибором приватного партнера, визначенням змісту договору, укладенням і виконанням договорів.

Більш детально з особливостями впровадження, дією механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) та передовим досвідом у цій сфері можна ознайомитися:

- 1) Закон України «Про державно-приватне партнерство», 2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17/ed20110807>;
- 2) Закон України «Про концесії», 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-14>;
- 3) «Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні 2013 – 2018 р.р.», 2013 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80>;
- 4) офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (розділ Діяльність) <https://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=cffc9f41-f2ef-45e6-8303-0f8fc0e368f0&tag=Derzhavno-privatnePartnerstvo>;
- 5) Офіційний сайт [Міжнародного центру ДПП Європейської економічної комісії ООН](https://www.unecseppp-icoe.org/about-us/) <https://www.unecseppp-icoe.org/about-us/>.

Отже, моделі державно-приватного партнерства є сьогодні ефективним інструментом територіального та галузевого розвитку, оскільки можуть об'єднувати інтереси бізнесу, держави та громади. Передумовою виникнення ДПП для досягнення стратегічних цілей модернізації та формування економічного та інноваційного потенціалу індустріальних промислових

комплексів (парків) є недостатність всіх видів ресурсів у кожного з його потенційних учасників. Особлива увага приділяється механізмам ДПП через їхню здатність генерувати пов'язані фінансові ресурси та оптимізувати надання важливих державних (публічних) послуг.

Можливі відповіді та напрями дискусії

1. Під час реалізації ІІІ «Яворівський» можливі такі форми та види державно-приватного партнерства у сфері будівництва:

- оренда або лізинг державного чи муніципального майна на період виконання будівельних робіт;
- державні контракти для виконання будівельних проєктів, надання визначеного переліку, а також для будівельних послуг і постачання будівельної продукції; державні контракти для надання технічної допомоги;
- концесії, типу «будівництво-управління», «будівництво-володіння» тощо;
- спільні підприємства: акціонування (корпоративні будівельні підприємства) та спільні будівельні підприємства тощо.

2. До стейкхолдерів праку потрібно віднести органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства та служби, будівельні та проєктні організації, представників бізнес-підприємницького середовища, мешканців Яворівського району тощо. Потенційними учасниками парку можуть бути приватні комерційні організації, представниками яких в регіоні великі закордонні та українські корпорації, а також інноваційно активні представники малого і середнього бізнесу – суб'єкти господарювання, зареєстровані на території Яворівського району, що виробляють запчастини і комплектування для машинобудування та підприємств автопромисловості, займаються металообробленням, приладобудуванням, виробництвом пластмасових виробів або легкою промисловістю.

3. Проєкт створення ІІ «Яворівський» повністю узгоджується з таким критерієм державно-приватного партнерства, як «наявність позитивних ефектів на державному і/або регіональному рівнях, пов'язаних із реалізацією проєкту».

Зокрема до якісних критеріїв належать:

- необхідність державної підтримки реалізації проєкту та наявність проблем щодо реалізації проєкту на основі ринкового механізму;
- наявність позитивних ефектів на державному і/або регіональному рівнях, пов'язаних із реалізацією проєкту;
- відповідність завдань проєкту цілям та пріоритетам соціально-економічного розвитку території та державного фінансування.

Кількісними критеріями є економічна, бюджетна, фінансова та соціальна ефективність.

Проєкт індустріального парку «Яворівський» реалізує інтереси місцевої громади району щодо раціонального використання наявного ресурсного потенціалу та забезпечує на цій основі соціально-економічний прогрес. Водночас цей проєкт спрямований на залучення інвестицій до регіональної економіки, що передбачає інтерес і прибуткове освоєння території майбутнього парку приватним інвестором.

4. Прямі впливи від реалізації проєкту ІІ «Яворівський» на стратегічний розвиток регіону можуть бути оцінені змінами масштабів виробництва в галузях, що будуть репрезентовані в парку. За умови успішної діяльності резидентів (підприємств-учасників) та повного освоєння території індустріального парку буде забезпечено приріст виробництва таких товарних груп, як металеві та пластмасові вироби; запчастини та комплектування для автопромисловості, машинобудування; прилади; товари легкої промисловості; логістичні послуги тощо.

Екстерналії стосуватимуться трьох груп підприємств. По-перше, підприємств інфраструктури регіону, які отримують додаткових споживачів

своїх послуг в особі індустріального парку та його учасників. По-друге, підприємств, що є потенційними постачальниками сировини, матеріалів і послуг. По-третє, підприємств, що є споживачами продукції, які отримують вигоди в разі заміни поставки їм виробниками індустріального парку продукції аналогічної якості за нижчими порівняно з конкурентами цінами.

Вартісна оцінка екстерналій для різних сфер суспільного господарства району та області може досягати 50–80 % від отриманого приросту виробництва промислової продукції, зважаючи на взаємозв'язки між галузями. Можна передбачити, що найбільші побічні ефекти отримають підприємства району, задіяні в таких галузях: транспортні перевезення, будівельно-монтажні роботи, торговельне посередництво, постачання енергоносіїв тощо²².

5. Позитивним наслідком створення та функціонування індустріального парку є покращання умов для ведення бізнесу в регіоні, обумовлене кількома обставинами:

- індустріальний парк стане елементом системи сучасної промислової інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість регіону;
- заснування резидентами парку бізнесу на його території буде позитивним моментом для залучення інвестицій у економічно привабливі сфери регіону;
- ІП «Яворівський» може слугувати візитівкою району для потенційних інвесторів і підприємців, покращити імідж бізнес-середовища Львівщини.

6. Підвищення соціальних стандартів для населення відбуватиметься завдяки:

- збільшенню надходжень до бюджетів усіх рівнів;
- створенню нових робочих місць і зменшенню рівня безробіття;

---

²² <http://www.institute.lviv.ua/doc/02ppp.pdf> . Вивчення оптимальних моделей державно-приватного партнерства для промислових парків в Яворові і Новому Роздолі, Львів, 2015.

- сплаті орендної плати за користування земельною ділянкою, на якій буде розміщено індустріальний парк;
- створенню екологічно чистих промислових підприємств;
- збільшенню середнього рівня заробітної плати в районі;
- активізації міжгалузевої кооперації;
- підвищенню професійного рівня працівників;
- гальмуванню освітньої та трудової міграції населення;
- активізації виробничої діяльності на всіх ланках виробничого ланцюга.

7. У межах здійснення проєктів на основі ДПП держава має право надавати інвестору (керівній компанії) фінансову підтримку з відповідних бюджетів. Зокрема у фінансовій структурі ДПП-проєктів бюджетне співфінансування передбачає як пряму підтримку: виділення субсидій, внесок до статутного капіталу, кредитування на пільгових умовах, так і інших форм: надання державних гарантій, податкових, митних та інших пільг. Така модель співфінансування поєднує в собі основні переваги, властиві державним і приватним проєктам, наприклад:

- участь публічного партнера в ДПП дозволяє більш досконало опрацьовувати проєкт на передінвестиційній стадії, а також оцінити його інвестиційні можливості;
- перевагою участі приватних партнерів у моделі ДПП є досвід, достатній рівень мотивації та компетенцій під час відбору та ухвалення рішень щодо інвестиційного та поточного фінансування проєкту;
- участь приватного інвестора може обмежувати публічний сектор в ухваленні неефективних рішень або здійсненні помилок планування;
- спільна участь публічного та приватного сектору у фінансуванні проєкту ДПП дозволяє розширити його знизити ризики фінансування та фінансові можливості;

- у межах ДПП спрощуються механізми узгодження та контролю інвестиційних процесів за проектом з боку місцевої влади (громади району);
- поєднання в ДПП-проектах бюджетного та приватного фінансування є головною умовою ефективного розпорядження бюджетними коштами внаслідок оптимізації управлінських рішень;
- спільна відповідальність за результати проекту обумовлює розподіл ризиків між учасниками партнерства, що знижує їхній тягар для кожної із сторін.

8. Параметри проекту створення ІП «Яворівський» відповідають якісним і кількісним критеріям ДПП-проектів. Тобто наявна повна відповідність та узгодженість між ними. Тому можна відзначити про доцільність використання механізму ДПП під час реалізації цього проекту. Зокрема, оцінюючи характеристики проекту ІП «Яворівський», можна стверджувати, що всі передумови для формування державно-приватного партнерства щодо виконання проектних завдань забезпечуються повною мірою, а саме:

- влада зберігає відповідний контроль над процесами та об'єктом через механізми регулювання господарської діяльності (наприклад, механізми регулювання земельних відносин);
- існує проблема невизначеності в обсягах інвестицій і термінах реалізації проекту;
- планується ресурсне забезпечення реалізації проекту з боку держави;
- приватний партнер отримує комерційну вигоду від участі в реалізації проекту;
- участь влади в цьому проекті дозволяє їй забезпечити функції супроводу в реалізації створення та функціонування парку;
- місцева влада має можливість обрати приватного партнера на конкурсних засадах, тобто налагодити співпрацю з таким інвестором,

чий комерційні та технічні характеристики найбільшою мірою відповідають завданням проєкту ІІІ «Яворівський».

Сучасні організаційні форми ДПП є гнучкими для побудови, що дозволяє враховувати максимальною мірою інтереси обох сторін відносин.

9. Глобальні завдання досягнення Цілі сталого розвитку 8²³:

8.1. Підтримувати економічне зростання на одну особу населення відповідно до національних умов і, зокрема, зростання валового внутрішнього продукту на рівні не менше ніж 7 % на рік у найменш розвинених країнах.

8.2. Домогтися підвищення продуктивності в економіці за допомогою диверсифікації, технічної модернізації та інноваційної діяльності, зокрема за допомогою приділення особливої уваги секторам з високою доданою вартістю і працемістким секторам.

8.3. Просувати проведення орієнтованої на розвиток політики, яка сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних робочих місць, підприємництву, творчості й інноваційній діяльності, та заохочувати офіційне визнання і розвиток мікро-, малих і середніх підприємств, зокрема за допомогою надання їм доступу до фінансових послуг.

8.4. Упродовж усього терміну до кінця 2030 року поступово підвищувати глобальну ефективність використання ресурсів у системах споживання і виробництва та прагнути, щоб економічне зростання не супроводжувалося погіршенням стану навколишнього середовища, як це передбачається Десятирічною стратегією дій із переходу до використання раціональних моделей споживання і виробництва, причому першими цим повинні зайнятися розвинені країни.

8.5. До 2030 року забезпечити повну і продуктивну зайнятість і гідну працю для всіх жінок і чоловіків, зокрема молодих людей та інвалідів, і рівну оплату за працю рівної цінності.

---

²³ <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku-v-ukraini/27-page>.

8.6. До 2020 року суттєво скоротити частку молоді, яка не працює, не вчиться і не набуває професійних навичок.

8.7. Вжити термінових та ефективних заходів для того, щоб викоринити примусову працю, покінчити з сучасним рабством і торгівлею людьми та забезпечити заборону й ліквідацію найгірших форм дитячої праці, зокрема вербування та використання дітей-солдатів, а до 2025 року покінчити з дитячою працею у всіх її формах.

8.8. Захищати трудові права і сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх працівників, зокрема працівників-мігрантів, особливо жінок-мігрантів, та осіб, які не мають стабільної зайнятості.

8.10. До 2030 року забезпечити розроблення і здійснення стратегій заохочення сталого туризму, який сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури і виробництву місцевої продукції.

8.11. Зміцнювати спроможність національних фінансових установ заохочувати і розширювати доступ до банківських, страхових і фінансових послуг для всіх.

8 а. Збільшити надавану в межах ініціативи «Допомога в торгівлі» підтримку країн, що розвиваються, особливо найменш розвинених країн, зокрема за лінією Розширеної комплексної рамкової програми з надання технічної допомоги в галузі торгівлі найменш розвиненим країнам.

8 б. До 2020 року розробити і ввести в дію глобальну стратегію забезпечення зайнятості молоді та імплементувати Глобальний пакт про робочі місця Міжнародної організації праці.

Національні завдання:

8.1. Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості.

8.2. Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та розвитку високотехнологічних конкурентних виробництв.

8.3. Підвищити рівень зайнятості населення.

8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок.

8.5. Сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх працівників, зокрема за допомогою застосування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки.

8.6. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки.

КЕЙС 9

АРТЕРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Мета: організація розуміння важливості окремих Цілей сталого розвитку та їхнього опосередкованого впливу на інші Цілі (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній і сталій індустріалізації та інноваціям»).

Завдання:

- ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній і сталій індустріалізації та інноваціям»;
- аналіз історичного досвіду використання інноваційної методики побудови доріг;
- обґрунтування доцільності Національної програми відновлення доріг територіального значення;
- визначення можливих позитивних і негативних наслідків запропонованих нововведень, їхній зв'язок з іншими Цілями сталого розвитку.

Проблема: обґрунтування доцільності застосування нових методів побудови доріг на рівні місцевих громад, визначення комплексної взаємодії деяких цілей сталого розвитку та їхнього синергетичного ефекту.

Вступ: Сьогодні існування роботів і нанотехнологій, у які важко повірити, паралельним курсом існують і українські дороги, які були визнані одними з найгірших у Європі.

Якість українських шляхів викликає багато питань як до вітчизняних автомобілістів, так і до європейської спільноти. У період активної євроінтеграції та збільшенні обсягів торгівлі з європейськими країнами постає проблема доставки товарів з України до Євразії та навпаки.

Усім відомий такий історичний факт із стародавньої історії: у Римській імперії були найкращі дороги. Це дозволило збільшити обсяги торгівлі та скоротити терміни доставки товарів, швидкість переміщення військ зросла в

рази, престиж і міць Римської імперії досягла найбільших висот завдяки системному розвитку інфраструктури.

У сучасній історії є яскравий приклад економічного зростання країн, яке починалося саме з капітального будівництва розвиненої мережі якісних доріг і шляхопроводів із бетону. У США в роки «Великої депресії» саме завдяки будівництву бетонних доріг держава не лише розвинула інфраструктуру автомобільних доріг, а й надала тисячі робочих місць у період високого безробіття та стимулювала розвиток допоміжних сфер виробництва.

«Т-бетон» у дії. Виступаючи на VIII Міжнародній конференції «UkrCemFor 2019», в. о. голови Державного агентства автомобільних доріг України («Укравтодор») Славомір Новак, заявив про започаткування будівництва бетонних доріг територіального значення згідно з програмою «Т-бетон» [1]²⁴.

5 липня 2019 року на засіданні Кабінету Міністрів був затверджений план згідно із запропонованою програмою, але з деякими правками. У процесі реалізації програми «Т-бетон» буде застосовуватися нова для України технологія укочуваного бетону – Roller Compacted Concrete. Цю технологію зараз активно застосовують під час будівництва та ремонту місцевих доріг у Європі. Поверхня з такого бетону – це компроміс, який поєднує переваги технології асфальтобетону та технологій звичайного цементобетону [2]²⁵.

Були озвучені переваги такої технології:

- поверхні з такого бетону можна укласти швидше, ніж зі звичайного бетону, вона має менший відсоток цементу порівняно із звичайним бетоном, та не потребує арматури, ця технологія зменшує час виконання робіт і вартість інвестиції;
- є можливість використовувати цемент і вже готовий бетон місцевих виробників, попередньо перевіривши його згідно з критеріями якості;

---

²⁴ Стаття «Програма «Т-бетон»: В Україні дороги відновлюватимуть бетоном». Джерело: інформаційний портал business.ua за 3 червня 2019 року.

²⁵ Інформація із сайту Кабінету Міністрів України за 5 липня 2019 року.

- під час укладання застосовується звичайний каток для укладання асфальту та машини, які можна придбати у вітчизняних виробників;
- міцність і довговічність укочуваного бетону прирівнюється до верхні звичайного бетону, яка має високу морозостійкість.

На капітальний ремонт і будівництво нових доріг згідно з програмою «Т-бетон» планується витратити від 5 млн. грн до 6 млн. грн на 1 кілометр шляху. Такі витрати є в 1,5 раза вищі за використання звичайного асфальту під час аналогічних робіт.

Для реалізації програми «Т-бетон» будуть проводитися тендери щодо замовлення обладнання та організації виконавців цієї програми на різних рівнях. В процесі реалізації цієї програми на місцевих рівнях планується залучати кошти місцевих бюджетів та регіональних виробників комплектування бетонних сумішей.

Питання для обговорення

1. Як реалізація програми «Т-бетон» в Україні сприятиме досягненню національних завдань Цілі сталого розвитку 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній і сталій індустріалізації та інноваціям»?
2. Чому саме виконання програми «Т-бетон» є першочерговою та пріоритетною серед програм, спрямованих на реалізацію інших 16 Цілей сталого розвитку?
3. Як ви вважаєте, чи правильно вчинив Кабінет Міністрів, затвердивши план по реалізації програми «Т-бетон», зважаючи на вартість 1 км бетонної дороги та дефіциту бюджету України на розвиток інфраструктури?
4. Назвіть головні переваги та недоліки функціонування програми «Т-бетон» на рівні місцевих громад і виразіть власну думку щодо можливого ефекту для пересічного громадянина України.
5. Опишіть синергетичний ефект від впровадження в дію вищезгаданої програми та зазначте, вплив на які Цілі сталого розвитку (крім Цілі сталого

розвитку 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній і сталій індустріалізації та інноваціям») є прямим та опосередкованим?

Матеріали для відповідей

1. До національних завдань Цілі сталого розвитку 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній і сталій індустріалізації та інноваціям» можна віднести такі, які напряду залежать від реалізації програми «Т-бетон»²⁶:

9.1. Розвивати якісну, надійну, сталу та доступну інфраструктуру, яка ґрунтується на використанні інноваційних технологій, зокрема екологічно чистих видів транспорту.

9.3. Забезпечити доступність дорожньо-транспортної інфраструктури, яка ґрунтується на використанні інноваційних технологій, зокрема через розширення форм участі держави в різних інфраструктурних проєктах.

9.8. Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості.

9.10. Підвищити рівень зайнятості населення.

Усі вищенаведені національні завдання отримують позитивний ефект від введення в дію програми «Т-бетон», і в подальшому це дозволить впливати на виконання інших національних і глобальних завдань завдяки розвитку дорожньої інфраструктури.

2. Виконання програми «Т-бетон» є пріоритетною серед усіх програм, спрямованих на реалізацію інших 16 Цілей сталого розвитку з таких причин:

- комплексна побудова та ремонт високоякісних доріг дозволить розвивати економічний потенціал України;
- запроваджувати новітні стандарти ведення малого та середнього бізнесу;

---

²⁶ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

- залучати кошти іноземних інвесторів і стимулювати вхід на вітчизняний ринок великих міжнародних компаній;
- розвивати імпортно-експортні відносини з країнами ЄС.

Індустріалізація економіки є одним із головних чинників зростання рівня життя в Україні та подальших соціально-культурних реформ. Без якісних доріг неможливо побудувати конкурентоспроможний бізнес і якісну соціальну інфраструктуру.

3. Кабінет Міністрів, затвердивши план з реалізації програми «Т-бетон», вчинив правильно та доцільно в умовах тотального бездоріжжя та неефективної дорожньої інфраструктури. Незважаючи на велику вартість побудови 1 км. нових бетонних доріг, їхня довговічність та ремонтоздатність є великим плюсом. Питання з дефіцитом коштів у бюджеті можливо вирішити за кошт позик Європейського банку реконструкції та розвитку, який саме дає такі позики під невеликий відсоток для реалізації програм побудови якісних шляхів по всій території Європи. Так само можливо використовувати кошти іноземних інвесторів для створення платних магістралей високої якості, частка грошей за користування якими йтиме до державного бюджету.

4. Щодо переваг і недоліків функціонування програми «Т-бетон» на рівні місцевих громад, то можна виділити такі:

Переваги:

- якісне дорожнє покриття дасть змогу розвиватися малому бізнесу і бізнесу, який залежить від автоперевезень;
- регіональні виробники комплектування для бетонних сумішей будуть розвиватися завдяки залученню державних грантів і закупівель;
- можливі варіанти здешевлення вартості пасажирських перевезень між містами та селищами;
- відкриття нових робочих місць у компаніях, які будуть залучені до побудови бетонних доріг;
- кращі можливості щодо туристичних подорожей автомобілями;

- зниження кількості ДТП на небезпечних ділянках доріг;
- розвиток дорожньої обслуговуваної інфраструктури (стоянки, кафе, місця відпочинку);
- у разі введення в дію платних доріг – відсоток відрахування в місцевий бюджет.

Недоліки:

- висока вартість робіт, необхідність виділення частини коштів з місцевого бюджету;
- необхідність тимчасового перекриття доріг і магістралей на час побудови / ремонту дорожнього покриття);
- існує можливість недоброчесного використання механізму державних закупівель;
- ризик зростання кількості ДТП через порушення швидкісного режиму;
- зростання цін на паливо, спричинене збільшенням попиту на нього.

Для пересічного громадянина від введення в дію програми «Т-Бетон» більше переваг, ніж недоліків. Головними перевагами для нього є:

- покращання якості доріг і комфорту пересування автомобільним транспортом;
- зменшення витрат на ремонт авто;
- зниження часу подорожі до інших міст / селищ;
- зростання кількості робочих місць;
- відкриття нових можливостей у сфері малого бізнесу.

5. Існує також синергетичний ефект від впровадження в дію програми «Т-бетон» і є опосередкований вплив на інші Цілі сталого розвитку (крім Цілі сталого розвитку 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеосяжній і сталій індустріалізації та інноваціям»). До таких Цілей можна віднести:

Ціль 1. Подолання бідності у всіх її формах та усюди (будівництво доріг сприятиме збільшенню кількості робочих місць, збільшенню бюджету, загальному зростанню рівня соціальної захищеності вразливих верств населення України).

Ціль 3. Забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці (покращання швидкості доставки хворих у автомобілях швидкої допомоги, доступність до віддалених і сільських районів).

Ціль 8. Сприяння поступальному, всеосяжному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.

Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів (доступність до маленьких сіл і селищ, покращання сполучення між містами та селами, можливості проведення інтернету та якісного мобільного зв'язку у важкодосяжні регіони, зростання безпеки на дорогах).

1. Глобальні завдання досягнення ЦСР 9:

9.1. Розвивати якісну, надійну, сталу та доступну інфраструктуру, яка ґрунтується на використанні інноваційних технологій, зокрема екологічно чистих видів транспорту.

9.2. Забезпечити розширення використання електротранспорту та відповідної мережі інфраструктури.

9.3. Забезпечити доступність дорожньо-транспортної інфраструктури, яка ґрунтується на використанні інноваційних технологій, зокрема через розширення форм участі держави в різних інфраструктурних проєктах.

9.4. Сприяти прискореному розвитку високо- та середньовисокотехнологічних секторів переробної промисловості, які формуються на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво» та кластерного підходу за напрямками: розвиток інноваційної екосистеми; розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ); застосування ІКТ в АПК, енергетиці, транспорті та промисловості; високотехнологічне

машинобудування; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузей.

9.5. Створити фінансову та інституційну системи (інноваційну інфраструктуру), що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок.

9.6. Забезпечити доступність інтернету, особливо в сільській місцевості.

9.7. Забезпечити збільшення участі молоді у наукових дослідженнях.

9.8. Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості.

9.9. Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та розвитку високотехнологічних конкурентних виробництв.

9.10. Підвищити рівень зайнятості населення.

9.11. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок.

9.12. Сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх працівників, зокрема за допомогою застосування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки.

9.13. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки.

КЕЙС 10

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДСУТНОСТІ НЕРІВНОСТІ

Мета: формування в учасників тренінгу розуміння важливості розв'язання завдань сталого місцевого розвитку за безпосередньої участі громади з урахуванням пріоритетів і цілей сталого розвитку (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 10 «Скорочення нерівності всередині країн і між ними»).

Завдання:

- формування знань стосовно можливостей і загроз взаємодії громади з іншими спільнотами всередині країни для подальшого сталого зростання;
- формування навичок визначення пріоритетів місцевого розвитку;
- формування навичок із стратегічного планування завдань згідно з пріоритетами місцевого розвитку.

Проблема: обґрунтування доцільності збалансованого розвитку забезпечення пріоритетів розвитку, визначених місцевою громадою, ознайомлення з Ціллю сталого розвитку «Скорочення нерівності всередині країн і між ними», особливо підцілі 10.3 «Забезпечити доступність послуг соціальної сфери» та 10.4 «Проводити політику оплати праці на засадах рівності та справедливості».

Вступ

За даними міжнародного тестування PISA²⁷ в Україні не надають рівних шансів у шкільній освіті мешканцям сіл порівняно з містями. Така освітня нерівність існує не тільки в Україні, але освітня нерівність значно менше в Сингапурі, Японії, Естонії, Фінляндії, Канаді та Південній Кореї.

Розрив у балах ЗНО серед учнів із сільської місцевості та міст із різних предметів становить 15 балів у середньому, але з предметів «Математика» та

---

²⁷ PISA 2015 Results in Focus. Available at: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>

«Англійська мова» цей розрив є найпомітнішим. На рисунку 1 продемонстрована ця різниця.

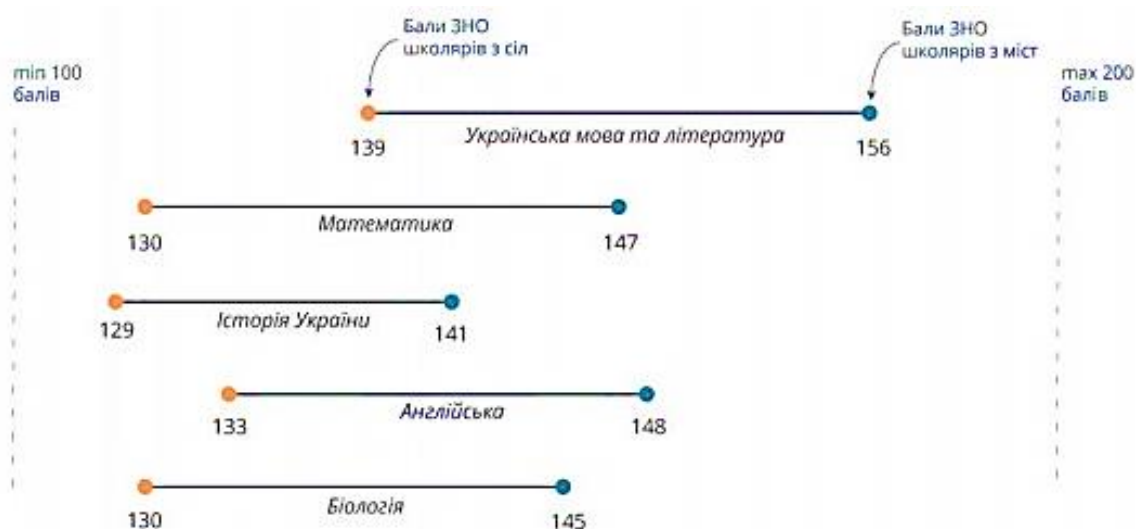

Рисунок 1 – Різниця в балах ЗНО випускників у селах і містах (2018) ²⁸

Крім того, є відмінність у виборі освітньої траєкторії – випускники сільських шкіл рідше обирають престижні спеціальності із високим конкурсом (через низькі бали із ЗНО), що формує фундамент для подальшої нерівності в доходах із вихідцями з міст.

Водночас варто зазначити, що освітня політика розвинених країн спрямована на зменшення впливу соціально-економічного походження дітей на їхні результати навчання. Рівність у середній освіті означає, що будь-яка дитина незалежно від походження (село, місто) має однакові можливості для продовження освіти. Інакше кажучи, середня освіта має компенсувати різницю в походженні та соціально-економічну нерівність, а не посилювати її.

Звіт Аналітичного центру CEDOS²⁹, який об'єднав наявну статистику Держстату, Міністерства фінансів, Українського центру оцінювання якості

²⁸ Важко стати айтішником, якщо народився в селі. Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/95398/Vazhko_staty_ajtishnykom_jakshho_narodyvsa_v_seli

²⁹ Самохін І. (2015) Демографічна криза та нерівність в українській шкільній системі: аналіз нової бази даних «Шкільна карта України». Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/edustat/graph>

освіти (УЦОЯО) та Інформаційної системи управління освітою (ІСУО) також підтверджує різницю між навчальними здобутками випускників шкіл і міста. Окремі експерти називають цей феномен дискримінацією випускників сільських шкіл.

Сьогодні існує декілька ініціатив щодо реформування системи закладів шкільної освіти, зокрема в межах освітньої реформи пропонується створити опорні школи та їхні філії в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

Така оптимізація навчальної мережі є відгуком міжнародного досвіду Австралії, Англії, Канади, Фінляндії. Крім того, закордонна практика фінансування та утримання закладів шкільної освіти за коштів місцевих громад є розповсюдженим явищем.

Кейс «Професіонал»

До школи новоствореної ОТГ звернувся, щоб отримати посаду вчителя математики І. І. Іванов, людина без педагогічної освіти. Зараз Іван Іванович Іванов обіймає посаду заступника директора Аналітичної агенції, має кандидатський ступінь із економічних наук із спеціалізацією в економетриці. Директор школи, посилаючись на норми Закону України “Про загальну середню освіту”, згідно з якою передбачено наявність професійної кваліфікації педагогічного працівника, що може бути отримана не лише через здобуття педагогічної вищої освіти, але також через здобуття іншої вищої освіти за освітніми програмами, які передбачають присвоєння професійної кваліфікації педагога, а також через досвід практичної роботи, відмовляє кандидату. Підставою стає відсутність досвіду практичної роботи та присвоєння професійної кваліфікації педагога. І. І. Іванов звернувся із відповідним запитом до голови ОТГ із вимогою пояснити, чому йому відмовлено, адже Іван Іванович розглядав роботу в школі своїм варіантом соціального волонтерства і бажав би покращити бали ЗНО з математики випускників саме цієї школи. У наслідок цього громада підтримала кандидата І. І. Іванова. Директор звернувся до відповідних інстанцій із запитом, не ухвалюючи жодних рішень, уникаючи спілкування із головою ОТГ та

Івановим. Поки очікувала офіційна інформація від інституцій освіти, почав навчальний рік. Математику доручили викладати вчителю, який вже давно працює в школі і, крім математики, викладає ще три предмети.

Питання для обговорення

1. Чи правильно вчинив директор школи з юридичного погляду та з погляду дотримання цілей сталого розвитку громади?

2. Як громада може вплинути на сприятливий розвиток подій?

3. Як в інших країнах підтверджується дозвіл працювати у школах і закладах освіти?

4. Як вплине відсутність вчителя з математики на подальший розвиток громади (з огляду на тенденції, викладені у вступі)? Оцініть два сценарії розвитку подій: перший – І. І. Іванова призначать вчителем математики та виплатять заробітну плату за кошт громади; другий сценарій – поточного вчителя математики відправлять на курси підвищення кваліфікації за кошт громади.

5. Розробіть програму дій із покращання системи навчання в школі з урахуванням викликів Цілі сталого розвитку 10 «Скорочення нерівності всередині країн і між ними».

Матеріали для відповідей

Глобальні завдання досягнення Цілі 10 «Скорочення нерівності»³⁰:

10.1. До 2030 року поступово досягти й підтримувати зростання доходів найменш забезпечених 40 % населення на рівні, що перевищує середній по країні.

10.2. До 2030 року підтримати законодавчим способом і заохочувати активну участь усіх людей у соціальному, економічному і політичному житті

---

³⁰ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

незалежно від їхнього віку, статі, інвалідності, раси, етнічної належності, походження, релігії та економічного чи іншого статусу.

10.3. Забезпечити рівність можливостей і зменшити нерівність результатів, зокрема за допомогою скасування дискримінаційних законів, політики і практики та сприяння ухваленню відповідного законодавства, політики та заходів у цьому напрямі.

10.4. Ухвалити відповідну політику, особливо бюджетно-податкову політику, політику в питаннях заробітної плати та соціального захисту і поступово домагатися забезпечення більшої рівності.

10.5. Удосконалювати методи регулювання та моніторингу глобальних фінансових ринків та установ і більш послідовно застосовувати такі методи.

10.6. Забезпечити більше представництво і більше право голосу країн, що розвиваються, у процесі ухвалення рішень у глобальних міжнародних економічних і фінансових установах, щоб зробити ці установи більш ефективними, авторитетними, підзвітними і легітимними.

10.7. Сприяти впорядкованій, безпечній, законній і відповідальній міграції та мобільності людей, зокрема за допомогою проведення спланованої і добре продуманої міграційної політики.

10 а. Запроваджувати в життя принцип особливого та диференційованого режиму для країн, що розвиваються, особливо найменш розвинутих країн, відповідно до угод Світової організації торгівлі.

10 б. Заохочувати офіційну допомогу з метою розвитку і фінансові потоки, зокрема прямі іноземні інвестиції для найбільш нужденних держав, особливо найменш розвинених країн, країн Африки, малих острівних держав, що розвиваються і країн, що не мають виходу до моря, відповідно до їхніх національних планів і програм.

10 с. До 2030 року скоротити операційні витрати, пов'язані з переведенням мігрантами грошових коштів, до менш ніж 3 % від суми переказу, і ліквідувати канали грошових переказів, у яких ці витрати перевищують 5 %.

Національні завдання:

10.1. Забезпечити прискорене зростання доходів найменш забезпечених 40 % населення.

10.2. Запобігати проявам дискримінації в суспільстві.

10.3. Забезпечити доступність послуг соціальної сфери.

10.4. Запроваджувати політику оплати праці на засадах рівності та справедливості.

10.5. Провести реформу пенсійного страхування на засадах справедливості та прозорості.

КЕЙС 11

ОРІЄНТАЦІЯ НА ПРІОРИТЕТИ ГРОМАДИ

Мета: формування в учасників тренінгу розуміння важливості визначення та врахування пріоритетів сталого місцевого розвитку за безпосередньої участі громади (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст та населених пунктів»).

Завдання:

- надання знань стосовно умов взаємодії громад з організаціями, що надають фінансову допомогу;
- формування навичок визначення пріоритетів місцевого розвитку;
- розвиток здібностей альтернативного погляду на проблемні ситуації, які мають встановлені варіанти вирішення.

Проблема: обґрунтування доцільності першочергового забезпечення пріоритетів розвитку, визначених місцевою громадою, ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів».

Опис ситуації

Міжнародні чи місцеві організації, діяльність яких спрямована на покращання середовища життя у країнах, що розвиваються, зазвичай мають чітко визначені пріоритети діяльності, які описують сфери життя громад, у розвитку яких вони можуть сподіватися на допомогу донорів.

Наприклад, якщо звернутися до вітчизняного досвіду, то програма розвитку ООН накопичила вагомий досвід підходу із залученням громад під час реалізації в Україні багатьох проєктів.

Зокрема всеукраїнський проєкт «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» реалізовувався в Україні на кошти Європейського Союзу та Програми розвитку ООН з 2008 р. до 2018 року і був спрямований на створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного

розвитку на місцевому рівні через самоорганізацію та соціальну активізацію громад, розроблення та впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив у всіх областях України та Автономній Республіці Крим.

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» впроваджується в усіх регіонах України. Проект підтримує ініціативи громад у таких сферах:

- енергозбереження та енергоощадні технології;
- водопостачання;
- охорона здоров'я;
- охорона навколишнього середовища;
- підтримка малого бізнесу (розвиток сільськогосподарських / обслуговуючих кооперативів).

Сьогодні ПРООН і далі реалізовує в Україні низку програм. Зокрема Програма ООН із відновлення та розбудови миру впроваджується на сході України з метою реагування та пом'якшення причин і наслідків конфлікту. Ця програма передбачає три основні напрямки діяльності: 1) відновлення інфраструктури та відбудова економіки; 2) підтримка місцевого самоврядування та розбудова пов'язаної із цим спроможності; 3) соціальна стійкість і розбудова миру. Вона – невід'ємна складова Програми ПРООН у рамках країни і тому повністю узгоджена з Рамковою програмою партнерства між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй. Вона тісно взаємопов'язана з Програмою демократичного врядування та реформ, що розгортається на загальнонаціональному рівні та в усіх областях України та відповідає Цілям сталого розвитку, зокрема цілі сталого розвитку 16 (мир, правосуддя та сильні інституції).

Загалом діяльність різних донорів із громадами відрізняється ступенем свободи, яку мають місцеві спільноти у виборі першочергових пріоритетів свого розвитку, реалізація яких може бути профінансована. В одному разі громада може обрати будь-який пріоритет розвитку, в іншому – їй доводиться вибирати між декількома запропонованими пріоритетами, у третьому – пріоритет є чітко визначеним організацією, що надає фінансову допомогу.

Генерація «напруги». Міжнародна програма з питань реконструкції, реабілітації та розвитку Таджикистану одного разу отримала запит від громади на підтримання її дій, спрямованих на реконструкцію громадського парку, хоч на той момент, з погляду програми, у громади були більш термінові пріоритети, такі як водозабезпечення та охорона здоров'я. Громада пояснила, що їхнє місто зазнало значних руйнацій під час війни і багато його мешканців щойно повернулись із таборів біженців, розташованих у сусідньому Афганістані. У зв'язку з тим, що парк було знищено, їм нема де зустрічатись і відпочивати вечорами. Члени громади стверджували, що відновлення парку мати незначне психологічне значення та надасть людям відчуття того, що життя повільно повертається в нормальне русло після багатьох років війни. Громада розробила детальний план, до якого увійшло створення ігрового дитячого майданчика, побудова кіосків, де б люди могли продавати їжу, іграшки та сувеніри. Програмою підтримувався проєкт, незважаючи на критику багатьох гуманітарних агенцій, які працювали в регіоні. Коли парк було відновлено, значно змінилась атмосфера цілого міста. Люди відчули впевненість у тому, що найгірше залишилося позаду³¹.

Питання для обговорення

1. Чому під час планування розвитку територіальної громади важливо долучати мешканців до визначення пріоритетів розвитку? Коли це найбільш необхідно?

2. Чому, з погляду Програми з питань реконструкції, реабілітації та розвитку Таджикистану та гуманітарних агенцій у регіоні, громада обрала не пріоритетний варіант запиту на підтримку у фінансуванні?

---

³¹ Джерело: Практичне керівництво до планування розвитку на базі регіонів, Регіональне Бюро ПРООН, яке працює у Європі та СНД.

3. Як ви вважаєте, чи є правильним підтримування запиту Програмою з питань реконструкції, реабілітації та розвитку? Який ефект матиме відновлення парку для громади?

4. Як вплине рішення Програми на досягнення Цілі сталого розвитку 11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів» для цієї громади?

Матеріали для відповідей

1. Залучення громади до визначення пріоритетів розвитку є необхідним елементом успішного планування, оскільки забезпечує досягнення саме тих результатів, які хочуть мешканці, і створює у членів громади відчуття їхньої участі, а отже, і відповідальності за ухвалені рішення.

Планування на місцевому рівні зазвичай містить у собі 2 важливих виміри: вимір на рівні окремих домогосподарств і вимір на базі громади.

Світовий досвід свідчить про те, що планування на рівні домогосподарств є типовим у регіонах, що характеризуються високим рівнем бідності, відсутністю доступу до фінансового ринку, регіонах, де урядові програми із соціальної мобілізації здійснюються задля сталого розвитку засобів до існування. У таких випадках планування починається навіть не на рівні громади, а на рівні домогосподарств і спрямоване на забезпечення сталого розвитку засобів до існування. Бідність не є проблемою тільки окремого домогосподарства; вона стає проблемою громади загалом. Спочатку кожне домогосподарство готує план забезпечення засобів до існування залежно від можливостей (навичок, здібностей тощо) працездатних членів родини. Такий план містить у собі одну або кілька видів діяльності, що можуть приносити дохід завдяки розширенню вже наявного сімейного підприємства або ініціації нового підприємства. Агрегація планів домогосподарств на рівні громади перетворюється на план громади задля економічного розвитку і забезпечення добробуту домогосподарств.

Під час планування місцевого розвитку члени громади визначають проблеми розвитку, з якими вони стикаються щодня, розставляють їх за пріоритетами та знаходять можливості для втілення пріоритетів у життя. Для ідентифікації потреб вони використовують багато різних інструментів, таких як мозковий штурм, опитування тощо. Визначені проблеми переглядаються з погляду нагальності, рівності (чи багато членів громади має потребу їхньому розв'язанні і чи не залишиться «за бортом» слабкий сектор), доступності (незначні та технічно прості для розв'язання завдяки можливостям громади), сталого розвитку (сталість результату) та розташовуються згідно з пріоритетністю. Технічно складні та фінансово затратні потреби часто опиняються внизу списку, бо потребують втручання ззовні. Громада не в змозі задовольнити їх сама. Після того, як за допомогою консенсусу проблеми розставлені згідно з пріоритетністю, управлінська команда громади (часто це може бути місцева громадська організація) оцінює з економічного погляду найбільш пріоритетні напрями, розглядає яку частку коштів можуть надати члени громади та яку треба шукати ззовні.

Деякі програми працюють у тісній співпраці з місцевими органами влади, деякі – ні. Однак звичайною практикою є внесення планів громади у плани розвитку місцевих органів влади. Це робиться задля спільного ухвалення рішень.

2. Оскільки матеріальні та фінансові ресурси є обмеженими, а у світі існує багато проблем, пов'язаних із голодом чи відсутністю елементарних засобів для життя, більшість міжнародних програм з економічного розвитку орієнтуються насамперед на задоволення базових потреб людей, які перебувають на нижчих щаблях піраміди Маслоу. Культурні потреби (до яких можна віднести і реконструкцію громадського парку) відповідно повинні вже задовольнятися після базових потреб, до яких належать водозабезпечення та охорона здоров'я. Крім того визначення напрямів підтримки культурного розвитку здійснюють зазвичай місцеві громади чи національне державне керівництво, а не міжнародні організації.

3. Повага до пріоритетів громади – ключовий компонент програм соціальної мобілізації. Місто зазнало значних руйнацій під час війни, тому налагодження нормального ритму життя, на думку громади, є необхідним кроком для подальшого розвитку.

Реконструкцію громадського парку мала принести мультиплікативний ефект мотивації населення до економічного і соціального розвитку через повернення людей до нормального життя після війни. Це повинно було стимулювати людей до сумісного розв'язання проблем забезпечення базових потреб громади.

Крім того, територія життя людей і культурне середовище структурують економічний розвиток. Американський соціолог Ольденбург Рей запропонував концепцію так званих третіх місць, необхідних у міському просторі для створення атмосфери сприятливої для муніципального розвитку. Третє місце – це простір у місті для навчання, спілкування, ділових зустрічей і роботи. Створення паркової зони в місті теж може сприяти цим цілям.

Цей приклад доводить, наскільки важливо уважно вислуховувати і поважати побажання громад, навіть коли, на перший погляд, їхні пріоритети не здаються релевантними.

4. Глобальні завдання Цілі сталого розвитку 11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів»³²:

11.1. До 2030 року забезпечити загальний доступ до достатнього, безпечного і недорогого житла й основних послуг і упорядкувати нетрі.

11.2. До 2030 року забезпечити всім можливість користуватися безпечними, недорогими, доступними та екологічно стійкими транспортними системами на основі підвищення безпеки дорожнього руху, зокрема розширення використання громадського транспорту, приділяючи особливу

---

³² Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

увагу потребам тих, хто перебуває в уразливому становищі, жінок, дітей, інвалідів і літніх осіб.

11.3. До 2030 року розширити масштаби відкритої для всіх і екологічно стійкої урбанізації та можливості для комплексного і сталого планування населених пунктів та управління ними на основі широкої участі в усіх країнах.

11.4. Активізувати зусилля із захисту та збереження всесвітньої культурної і природної спадщини.

11.5. До 2030 року суттєво скоротити кількість загиблих і постраждалих та значно зменшити прямий економічний збиток у вигляді втрат світового валового внутрішнього продукту внаслідок лих, зокрема пов'язаних із водою, приділяючи особливу увагу захисту малозабезпечених і вразливих груп населення.

11.6. До 2030 року зменшити негативний екологічний вплив міст у перерахунку на одну особу населення, зокрема за допомогою приділення особливої уваги якості повітря і видаленню міських та інших відходів.

11.7. До 2030 року забезпечити загальний доступ до безпечних, доступних і відкритих для всіх зелених зон і громадських місць, особливо для жінок і дітей, літніх людей та інвалідів.

11 а. Підтримувати позитивні економічні, соціальні та екологічні зв'язки між міськими, приміськими і сільськими районами на основі підвищення якості планування національного та регіонального розвитку.

11 б. Ухвалили до 2020 року значно збільшити кількість міст і населених пунктів, що реалізують комплексні стратегії і плани, спрямовані на усунення соціальних бар'єрів, підвищення ефективності використання ресурсів, пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптацію до його зміни та здатність протистояти стихійним лихам, а також розробити й упровадити відповідно до Сендайської рамкової програми зі зниження ризику лих на 2015–2030 роки заходи з комплексного управління ризиками, пов'язаними з лихами, на всіх рівнях.

11 с. Надавати найменш розвиненим країнам сприяння, зокрема за допомогою фінансової та технічної допомоги, у будівництві екологічно стійких і міцних будівель із використанням місцевих матеріалів.

Національні завдання Цілі сталого розвитку 11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів» для України:

11.1. Забезпечити доступність житла.

11.2. Забезпечити розвиток поселень і територій винятково на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості.

11.3. Забезпечити збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору.

11.4. Забезпечити своєчасне оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням інноваційних технологій.

11.5. Зменшити негативний вплив забруднювальних речовин, зокрема на довкілля міст, за допомогою використання інноваційних технологій.

11.6. Забезпечити розроблення і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції.

КЕЙС 12

РАЦІОНАЛЬНЕ ВУЛИЧНЕ ОСВІТЛЕННЯ

Мета: ознайомлення учасників тренінгу з підходами до раціонального споживання обмежених ресурсів і заміни їх відновлювальними аналогами задля вивчення та розуміння Цілі 12 «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва».

Завдання:

- ознайомлення з досвідом сільської громади, яка розв`язала проблему вуличного освітлення;
- формування у слухачів розуміння ролі альтернативних джерел енергії для імплементації раціональної моделі електроспоживання в селі;
- формування у слухачів знань про роль мобілізації громади на шляху розв`язання спільних проблем.

Проблема: наявні підходи до вуличного освітлення в більшості селищ України не є ефективними. Зазвичай у громадах використовуються низькоефективні світильники, які споживають надмірну кількість електроенергії. Одним із способів розв`язання проблеми є їхня заміна на більш ефективні (наприклад, світлодіодні). Водночас більш перспективним є впровадження системних рішень із використанням сонячної енергії.

Опис ситуації

Село Старий Олексинець Кременецького району на Тернопільщині, як і багато інших сіл і селищ України, мало проблеми з вуличним освітленням. Донедавна освітлювалася лише одна вулиця. Крім того, з метою економії коштів освітлення вмикалося тільки на Різдво і Великдень. Це, звичайно, багатьох не задовольняло.

Село Старий Олексинець стало першим селом не лише в області, а й у всьому західному регіоні, яке вирішило економити електроенергію завдяки вуличним ліхтарям, які живляться сонячною енергією.

Облаштувати вуличне освітлення на сонячних батареях громада села Старий Олексинець змогла, взявши участь у програмі розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Спільний Проєкт Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Україні працював у 2008 – 2017 рр. Мета проєкту – сприяння сталому соціально-економічному розвитку на місцевому рівні за допомогою зміцнення спільного управління та заохочення громадських ініціатив по всій Україні³³.

Водночас згідно з умовами участі в конкурсі проєктів громада мала мобілізуватись, організувати громадську організацію та подати заявку на конкурс. За умовами проєкту після перемоги в конкурсі громада мала внести частину власних коштів на економну технологію освітлення поряд із місцевою владою та коштами програми розвитку ООН. Так, громада збрала 11 917 грн. за повної вартості проєкту 237 568 грн. Співфінансування було таким: приблизно 70 % – партнери проєкту, 25 % – районний бюджет, 5 % – місцевий бюджет.

Завдяки проєкту на 23 ліхтарних стовпах у Старому Олексинці встановлені сучасні сонячні панелі, які вдень підзаряджають акумулятори. Освітлення повністю автоматизоване – у темну пору доби вмикаються діодні світильники. Уночі ліхтарі світять у пів потужності. На ліхтарях встановлені датчики руху, які дозволяють вмикати світло лише за потреби. Проблема лише в тому, що Кременецький район – північний, відповідно дещо бракує сонця. Водночас навіть якщо надворі похмура погода і батареї не заряджаються, пристрій дозволяє самостійно працювати три доби³⁴.

Стандартна гарантія на обладнання для сучасного освітлення – один рік. Хоча фактично, за результатами впровадження таких проєктів у світі, сонячні

---

³³Матеріали сайту <http://cba.org.ua/>

³⁴ <http://faktor.te.ua/2014/04/selo-na-kremnechchini-perejshlo-na-sonyachni-batareji/>

панелі працюють десятки років, а акумулятори – 5 – 7 років. За прогнозами фахівців, термін окупності цього проєкту становить три з половиною роки³⁵.

Додаткова інформація

1. Автономні вуличні ліхтарі створюються із застосуванням сучасних технологій. Це, передусім, світлодіодні ліхтарі, які значно ефективніші порівняно з традиційним освітленням і завдяки своїй автономності не передбачають витрати на їхнє під'єднання до електромережі.

2. Основними елементами автономної системи освітлення є:

– фотоелектричний модуль. Він призначений для перетворення сонячної енергії на електричну. Середній термін експлуатації фотоелектричного модуля становить 25 років;

– контролер, який дозволяє управляти режимами зарядки та розрядки акумулятора, а також оптимізацією його роботи з метою збільшення терміну служби. Також контролер забезпечує автоматичне ввімкнення та вимкнення освітлення в ранковий (денний) і вечірній (нічний) час доби;

– акумуляторна батарея, яка слугує для збереження та накопичення електроенергії, що виробляється фотоелектричним модулем;

– освітлювальний блок, який складається з плафона та лампи. Остання може бути або світлодіодною або натрієвою. Термін служби освітлювального блоку зазвичай становить 10 000 годин;

– опора сонячного ліхтаря;

– металевий бокс, у якому розміщується та герметично закривається контролер і акумулятор³⁶.

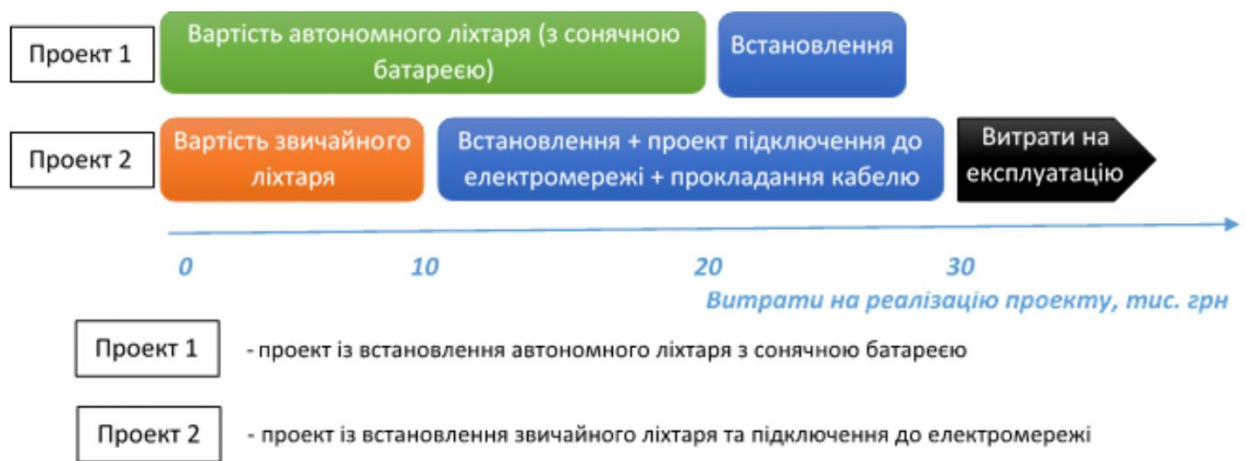
3. Порівняльний аналіз вартості «сонячного» освітлення та звичайного освітлення через електромережу³⁷.

---

³⁵ <http://7days-ua.com/news/edyne-u-zahidnij-ukrajini-vulytsi-sela-na-ternopilschyni-osvitlyuyut-lihtari-na-sonyachnyh-batareyah/>

³⁶ <https://solarsk.com.ua/avtonomni-lixtari/>

³⁷ <http://rent techno.ua/solar/solar-lights.html>

Питання для обговорення

1. Чим досвід громади села Старий Олексинець може бути корисним для інших місцевих громад?
2. Порівняйте варіанти вуличного освітлення в селі Старий Олексинець і зробіть висновки щодо оптимального варіанта. Який варіант є більш ефективним? Свою відповідь обґрунтуйте.
3. Як ви вважаєте, чи зможе громада села Старий Олексинець мобілізуватися для розв'язання інших спільних проблем без фінансової підтримки зарубіжних донорів? Свою відповідь обґрунтуйте.
4. Якими, на вашу думку, можуть бути подальші дії громади села Старий Олексинець?

Матеріали для відповідей

1. Досвід громади села Старий Олексинець доводить, що можна зекономити на вуличному освітленні, якщо застосовувати сонячну енергію. Громада села Старий Олексинець вже встигла відчутти переваги нових технологій: завдяки встановленню 23 ліхтарів вдалося зекономити 18 % коштів із сільського бюджету, які раніше витрачали на освітлення вулиць³⁸.

³⁸<http://like.te.ua/%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%97/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B8-%D0%BE%D1%81/>

Мобілізація громади має вирішальне значення у розв'язанні спільних проблем.

Приклад громади села Старий Олексинець варто наслідувати сільським громадам краю та інших регіонів України.

2. Глобальні завдання досягнення ЦСР 12³⁹:

12.1. Здійснювати Десятирічну стратегію дій із переходу до використання раціональних моделей споживання і виробництва за участю всіх країн і з урахуванням розвитку потенціалу країн, причому першими до неї повинні взятися розвинені країни.

12.2. До 2030 року домогтися раціонального освоєння й ефективного використання природних ресурсів.

12.3. До 2030 року скоротити вдвічі в перерахунку на одну особу населення загальносвітовий обсяг харчових відходів на роздрібному та споживчому рівнях і зменшити втрати продовольства у виробничо-збутових ланцюжках, зокрема післязбиральні втрати.

12.4. До 2030 року домогтися екологічно раціонального використання хімічних речовин і всіх відходів упродовж усього їхнього життєвого циклу відповідно до узгоджених міжнародних принципів, істотно скоротити потрапляння цих речовин у повітря, воду і ґрунт, щоб звести до мінімуму їхній негативний вплив на здоров'я людей і навколишнє середовище.

12.5. До 2030 року суттєво зменшити обсяг відходів за допомогою вживання заходів щодо запобігання їхньому утворенню, скорочення, перероблення та повторне використання.

12.6. Рекомендувати компаніям, особливо великим і транснаціональним, застосовувати стійкі методи виробництва та відображати інформацію про раціональне використання ресурсів у своїх звітах.

12.7. Сприяти забезпеченню сталої практики державних закупівель відповідно до національних стратегій і пріоритетів.

---

³⁹ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

12.8. До 2030 року забезпечити, щоб люди в усьому світі мали відповідну інформацію та відомості про сталий розвиток і спосіб життя в гармонії з природою.

12 а. Надавати країнам, що розвиваються, допомогу в нарощуванні їхнього науково-технічного потенціалу для переходу до більш раціональних моделей споживання і виробництва.

12 б. Розробляти й упроваджувати інструменти моніторингу впливу на сталий розвиток стійкого туризму, який сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури та виробництву місцевої продукції.

12 с. Раціоналізувати неефективне субсидування використання викопного палива, що призводить до його марнотратного споживання, за допомогою усунення ринкових диспропорцій з урахуванням національних умов, зокрема за допомогою реорганізації оподаткування та поступової відмови від шкідливих субсидій там, де вони існують, для обліку їхніх екологічних наслідків, повною мірою беручи до уваги особливі потреби й умови країн, що розвиваються, і зводячи до мінімуму можливі негативні наслідки для їхнього розвитку так, щоб захистити інтереси нужденних і вразливих груп населення.

Національні завдання:

12.1. Знизити ресурсоємність економіки.

12.2. Зменшити втрати продовольства у виробничо-збутових ланцюжках.

12.3. Забезпечити стале використання хімічних речовин на основі інноваційних технологій і виробництв.

12.4. Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їхнього перероблення та повторного використання на основі інноваційних технологій і виробництв.

КЕЙС 13

ВРЯТУВАТИ УКРАЇНУ – ВРЯТУВАТИ СВІТ

Мета: формування в учасників тренінгу розуміння важливості вирішення завдань сталого місцевого розвитку за безпосередньої участі громади з урахуванням пріоритетів і цілей сталого розвитку (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 13 «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками»).

Завдання:

- формування знань стосовно можливостей і загроз розвитку громади без урахувань тенденцій зміни клімату;
- формування навичок ухвалення рішень щодо програми дій розвитку громади;
- формування навичок із стратегічного планування завдань згідно з пріоритетами місцевого розвитку.

Проблема: обґрунтування доцільності збалансованого розвитку забезпечення пріоритетів розвитку, визначених місцевою громадою у співвідношенні із Ціллю сталого розвитку 13 «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками».

Вступ

Вчені та експерти впевнені, що глобальне температурне потепління триватиме, і більшу частину внеску в це потепління відбудеться в наслідок людських дій, що призводять до великої кількості викидів парникових газів. За прогнозами вчених Міждержавної панелі з питань кліматичних змін (IPCC), зростання глобальної температури від 1 градуса до 3 градусів Цельсію призведе до додаткових змін і наслідків для регіонів, зокрема до збитків і катастроф.

Україна є одним із найбільших виробників парникових газів у світі. Це пов'язано з використанням малоефективних виробництв, які не є ресурсозбе-рігальними, а отже, і небезпечними для навколишнього середовища.

На сьогодні в Україні діють програми від USAID, спрямовані на покращання енергетичної безпеки України через впровадження механізмів вільного ринку на ринку енергоресурсів, зокрема підтримку збільшення виробництва відновлювальних джерел енергії. Розвиток ринку альтернативних енергоресурсів є стихійним, але водночас постійним. Створені сонячні кооперативи, окремі споживачі встановлюють сонячні батареї в приватних і комунальних будинках.

Україна як аграрна країна потерпає від збільшення температури та екстремальних перепадів температур. Зима без снігу, літо без води – це стає реальністю для багатьох українців. Існують великі втрати врожаїв овочів, фруктів, ягід через різкі перепади температур. Водночас аграрна промисловість потребує більше води, ніж раніше.

Як зазначив міністр екології та природних ресурсів України Остап Семерак, Україна була серед перших країн, які ратифікували Паризьку угоду⁴⁰. За його словами, це є основним документом, покликаним боротися та адаптуватися до змін клімату. Але Україна йдосі перебуває лише на стадії ідентифікації проблем сталого розвитку та в процесі розроблення плану дій.

Загроза затоплення через підйом рівня моря існує для 34 міст України. Серед цих міст – Одеса, Херсон, Маріуполь, Миколаїв, Бердянськ та інші⁴¹. Така загрозлива ситуація та виклики, які стоять перед Україною, призвели до того, що ЄС та ПРООН запускають новий проєкт із протидії змінам клімату в Україні, нову регіональну ініціативу EU4Climate⁴², спрямовану на підтримку шести країн Східного партнерства (Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Республіки Молдова та України) у створенні та впровадженні кліматичних

---

⁴⁰ Зміни клімату: в Україні температура зростає надзвичайно швидко (14 травня 2019 р.). Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2699791-zmini-klimatu-v-ukraini-temperatura-roste-nadzvicajno-svidko.html>

⁴¹ Ponomarenko I. (17th of January, 2019). 34 Ukrainian cities face flooding due to global warming by 2100, think tank says. KyivPost. Available at: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/34-ukrainian-cities-face-flooding-due-to-global-warming-by-2100-think-tank-says.html>

⁴² ЄС та ПРООН запускають новий проєкт з протидії змінам клімату в Україні (12 квітня 2019). UNDP Україна. Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/pressreleases/2019/EU-and-UNDP-launch-new-project-to-tackle-climate-change-in-Ukraine.html>

політик. Національний запуск ініціативи в Україні надасть можливість представникам влади та різних груп зацікавлених сторін обговорити пріоритети та подальші кроки щодо впровадження EU4Climate в Україні до 2022 року.

Кейс «Проекти для життя, чи життя для проєктів?»

Ви проживаєте у високогірному селищі, розташованому недалеко від обласного центру. У селі є річка, яка часто стає причиною паводків. Приблизно раз на 5 років відбуваються сильні паводки, які руйнують домогосподарства, підтоплюючи їх. Через зміни клімату, літо стає більш сухим, і село потерпає від нестачі питної води.

Місцеві активісти в кооперації з радниками з Європейських організацій провели інформаційну роботу, встановивши інформаційні стенди щодо зміни клімату, проводячи дискусії та лекції на місцевому рівні.

У вас виникли ідеї щодо покращання життя вашої громади. У своєму проєктові ви виклали план дій із встановлення сонячних панелей на місцевому дитячому садочку. У такий спосіб розв'язується проблема навчання дітей основ екологічного мислення, надання актуальної інформації про зміни клімату, залучення їх до соціальних проєктів тощо. Але голова ОТГ висловив своє зацікавлення в іншому проєктові – будівництві на базі того ж самого дитячого садочка резервуара для збирання дощової води.

Питання для обговорення

- Які ризики встановлення сонячної панелі порівняно з побудовою водного резервуару, і навпаки?
- У чому полягає вплив на громаду від цих проєктів, і який із них потрібно обрати?
- Що робити авторів проєкту, якщо в нього є домовленість із встановленням сонячних панелей за кошт донорської організації, зацікавленої у вимірюванні ефективності альтернативних джерел енергії? Що робити, якщо такої домовленості немає?

– Які обмеження існують для таких проєктів, які можуть вплинути на збалансованість розвитку громади?

Матеріали для відповідей

Глобальні завдання в межах Цілі 13 «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками»⁴³:

13.1. Підвищити опірність і здатність адаптуватися до небезпечних кліматичних явищ і стихійних лих у всіх країнах.

13.2. Внести заходи реагування на зміну клімату в політику, стратегії та планування на національному рівні.

13.3. Поліпшити просвітництво, поширення інформації і можливості людей та установ щодо пом'якшення гостроти та послаблення наслідків зміни клімату, адаптації до них і раннього попередження.

13 а. Виконати взяте на себе розвиненими країнами, які є учасниками Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, зобов'язання досягти мети щорічної мобілізації до 2020 року загальними зусиллями 100 млрд дол. США з усіх джерел для задоволення потреб країн, що розвиваються, у контексті вживання конструктивних заходів щодо пом'якшення гостроти наслідків зміни клімату та забезпечення прозорості їхнього здійснення, а також забезпечити повномасштабне функціонування Зеленого кліматичного фонду шляхом його капіталізації в найкоротші можливі терміни.

13 б. Сприяти створенню механізмів зі зміцнення можливостей планування й управління, пов'язаних зі зміною клімату, у найменш розвинених країнах і малих острівних державах, що розвиваються, приділяючи, зокрема, підвищену увагу жінкам, молоді, а також місцевим і маргіналізованим громадам.

Національні завдання в межах ЦСР 13 «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками»:

13.1. Обмеження викидів парникових газів в економіці.

---

⁴³ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

КЕЙС 14

РИБОПРОДУКТИВНІСТЬ АЗОВСЬКОГО МОРЯ: ЗБЕРЕГТИ, ЗБІЛЬШИТИ ЧИ НЕ ПОРУШУВАТИ ЕКОСИСТЕМУ

Мета: формування системного погляду на збереження екосистеми Азовського моря (у контексті реалізації Цілі сталого розвитку 14 «Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку»).

Завдання:

- виділення характерних ознак екосистеми Азовського моря;
- виявлення причин зниження рибопродуктивності Азовського моря;
- формування способів збереження продуктивності й екосистеми Азовського моря;
- ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 14 «Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку».

Опис ситуації: Азовське море характеризується малою прозорістю води. Особливо прозорість води знижується теплої пори року, коли фіто- і зоопланктон викликають явище «цвітіння моря». Але планктон є їжею для всіх інших організмів моря. Фауна Азовського моря є бідною в розрізі видового складу (приблизно 350 видів), але кількість рослинних і тваринних організмів перевищує всі морські водоймища світу. За рибопродуктивністю (кількість риби на одиницю площі) Азовське море в 6,5 разів перевищує Каспійське море, в 40 разів – Чорне море і в 160 разів Середземне море. Значне екологічне навантаження на акваторію Азовського моря призвело до зниження рибопродуктивності моря.

Кейс. На Азовському узбережжі розташована велика кількість міст побудовані промислові підприємства. Порти моря приймають кораблі, що руйнують акваторію, узбережжя, поширюють сміття та розливають мазут, нафту, що вкривають поверхню води (не дають можливості проникати кисню,

відповідно це призводить до загибелі живих організмів). Ядохімікати з полів і забруднена вода з шахт також вливаються в море. Така деструктивна людська діяльність знищує морську акваторію. Крім того підвищується рівень солоності Азовського моря: сьогодні він становить 13,8 проміле – це максимальне значення за період спостережень з 1911 р. до 2017 р. Підвищення солоності моря не пов'язане із забрудненням, це кліматообумовлений процес, що детермінується зниженням материкового стоку, зокрема з р. Дону.

Вищеперераховані чинники знижують біологічну продуктивність Азовського моря.

Питання для обговорення

1. Виділіть характерні ознаки екосистеми Азовського моря.
2. Чому знижується рибопродуктивність Азовського моря?
3. У який спосіб можна зберегти продуктивність та екосистему Азовського моря?

Матеріали для відповідей

1. Глобальні завдання ЦСР 14 «Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку»⁴⁴:

14.1. До 2025 року забезпечити запобігання та суттєве скорочення будь-якого забруднення морського середовища, зокрема внаслідок діяльності на суші і забруднення морським сміттям і поживними речовинами.

14.2. До 2020 року забезпечити раціональне використання і захист морських і прибережних екосистем із метою запобігти значному негативному впливу, зокрема за допомогою підвищення стійкості цих екосистем, і вжити заходів щодо їхнього відновлення для забезпечення гарного екологічного стану та продуктивності океанів.

---

⁴⁴ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

14.3. Мінімізувати і ліквідувати наслідки закислення океану, зокрема завдяки розвитку наукового співробітництва на всіх рівнях.

14.4. До 2020 року забезпечити ефективне регулювання видобутку і покласти край перелову, незаконному, незареєстрованому та нерегульованому рибному промислу і згубній рибпромисловій практиці, а також виконати науково обґрунтовані плани господарської діяльності, для того щоб відновити рибні запаси в найкоротші можливі терміни, довівши їх до принаймні таких рівнів, які здатні забезпечувати максимальний екологічно раціональний улов з урахуванням біологічних характеристик цих запасів.

14.5. До 2020 року охопити природоохоронними заходами принаймні 10 % прибережних і морських районів відповідно до національного законодавства і міжнародного права та на основі найкращої наявної наукової інформації.

14.6. До 2020 року заборонити деякі форми субсидій для рибного промислу, що сприяють створенню надмірних потужностей і перелову, скасувати субсидії, що сприяють незаконному, незареєстрованому та нерегульованому рибному промислу, й утримуватися від введення нових таких субсидій, визнаючи, що належне та ефективне застосування особливого і диференційованого режиму щодо країн, що розвиваються, та найменш розвинених країн має бути невід'ємною частиною переговорів із питання про субсидування рибного промислу, які ведуться в межах Світової організації торгівлі.

14.7. До 2030 року підвищити економічні вигоди, одержувані малими острівними державами, що розвиваються, і найменш розвиненими країнами від екологічно раціонального використання морських ресурсів, зокрема завдяки екологічно раціональній організації рибного господарства, аквакультури і туризму.

14 а. Збільшити обсяг наукових знань, розширити наукові дослідження і забезпечити передавання морських технологій, беручи до уваги Критерії та керівні принципи щодо передавання морських технологій, розроблені

Міжурядовою океанографічною комісією, щоб поліпшити екологічний стан океанського середовища і підвищити внесок морського біорізноманіття в розвиток країн, що розвиваються, особливо малих острівних держав, що розвиваються, і найменш розвинених країн.

14 b. Забезпечити доступ дрібних господарств, що займаються кустарним рибним промислом, до морських ресурсів і ринків.

14 c. Поліпшити роботу зі збереження та раціонального використання океанів і їхніх ресурсів за допомогою дотримання норм міжнародного права, закріплених у Конвенції Організації Об'єднаних Націй із морського права, що, як зазначено в пункті 158 документа «Майбутнє, якого ми прагнемо», закладає юридичну базу для збереження та раціонального використання Світового океану і його ресурсів.

Національні завдання для України:

14.1. Скоротити забруднення морського середовища.

14.2. Забезпечити стале використання та захист морських і прибережних екосистем, підвищення їхньої стійкості та відновлення на основі інноваційних технологій.

14.3. Запровадити ефективне регулювання видобутку морських біоресурсів.

2. Характерні ознаки екосистеми Азовського моря:

- неглибоке;
- тепле;
- невелика кількість видів рослин і тварин;
- найвища у світі продуктивність моря (до негативних тенденцій).

3. Рибопродуктивність Азовського моря знижується у зв'язку з екодеструктивною діяльністю людини та кліматичними змінами, унаслідок яких знижується материковий сток води в море.

1. Зберегти продуктивність та екосистему Азовського моря можна завдяки таким заходам:

- заборона промислового вилову риби на 5 – 10 років;

- міждержавна програма з відновлення рибопродуктивності Азовського моря. У Європі є загальні дирекції з управління Рейном (Франція, Німеччина), у Північній Америці США та Канада об'єднали зусилля для відновлення екосистеми Великих озер;
- розроблення програми залучення жителів узбережжя до відновлення екосистеми Азовського моря.

КЕЙС 15

ТРАГЕДІЯ СПІЛЬНОГО

Мета: ознайомлення з Ціллю сталого розвитку 15 «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їхньому раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад процесу деградації земель і зупинення процесу втрати біорізноманіття»; формування знань стосовно можливості ефективного використання спільних благ і ресурсів.

Завдання:

- надання знань щодо втрати біорізноманіття на Землі;
- надання знань стосовно причин існування суспільних благ та їхніх характеристик;
- ознайомлення із сутністю та наслідками так званої трагедії спільного (Г. Гардін) під час використання спільних благ і ресурсів;
- формування знань стосовно можливості й умов ефективного використання спільних ресурсів.

Проблема: неефективність використання спільних благ і ресурсів.

Опис ситуації

У суспільстві, крім приватних благ і ресурсів, на які є індивідуальне право власності, існують так звані суспільні, або колективні блага та ресурси, що не можуть бути виготовлені за допомогою ринкового механізму.

Суспільні блага – це блага, які забезпечують потреби всіх членів суспільства однаковою мірою. Для суспільства загалом – це національна оборона, освіта, охорона громадського порядку, соціальні гарантії, наукові дослідження, природоохоронні заходи та ін. Для місцевої спільноти – це спільна школа, парк відпочинку, пасовище, ставок тощо.

Дві найважливіші характерні ознаки суспільних благ такі:

1. *Неможливість видалення будь якого об'єкта із споживання (невиятковість)*. Благо невияткове, якщо окремі споживачі не можуть бути

видалені зі сфери його споживання. Причиною невинятковості суспільних благ є зовнішні ефекти. Яскравим прикладом цього є національна оборона. Якщо нація забезпечила систему оборони, нею користуються всі громадяни.

2. *Відсутність суперництва у споживанні (неконкурентність)*. Блага неконкурентні, якщо за будь-якого заданого рівня виробництва граничні витрати для додаткового споживання дорівнюють нулю. Наприклад, використання маяка. Коли він вже збудований і введений у дію, додатковий корабель нічого не додає до його експлуатаційних витрат.

Умова рівного споживання суспільного блага всіма індивідами, зі свого боку, пов'язане з неподільністю блага, а також з наявністю зовнішніх ефектів.

Неподільність блага у споживанні означає, що індивід не може безпосередньо вибирати обсяг споживання блага. Ми неминуче користуємося всім обсягом послуг з оборони країни. Жоден чоловік не має можливості вибрати, які саме з розгорнутих армій повинні захищати його самого, а які – сусіда, які літаки здіймуться в повітря на його захист, а які повинні забезпечити прикриття дружині. Населення користується всім обсягом надаваного на даній території чистого суспільного блага. Зауважимо, що мова йде про неподільність у споживанні, а не у виробництві й наданні суспільних благ. Суспільство безперечно може вибрати необхідний рівень національної оборони (кількість військ, їхнє матеріальне забезпечення, обсяг фінансування), що зумовлює різний обсяг надання цього блага. Неподільність блага передбачає лише спільну пропозицію суспільного блага (*joint supply*) – весь обсяг послуг з національної оборони надає держава; усі вуличні ліхтарі встановлюються муніципалітетом і фінансуються з одного джерела – конкуренція між приватними власниками окремих ліхтарів на одній і тій самій вулиці є неможливою.

Характерною ознакою суспільних благ є також територіальні кордони їхнього споживання. По суті потрібно знайти те співтовариство, яке споживає дане благо. Межі цього співтовариства можуть не збігатися з кордонами суспільства, що фінансує й надає благо. З погляду диференціації меж

споживання й надання розрізняють міжнародні, загальнонаціональні (загальнодержавні) і місцеві суспільні блага.

Міжнародні суспільні блага або доступні всім жителям планети (боротьба із забрудненням повітря й розширенням озонової діри, міжнародна стабільність тощо), або надаються жителям певного регіону Землі, кільком країнам. До міжнародних суспільних благ економісти відносять стандарти, що скорочують трансакційні витрати. До таких належать міри довжини й ваги, мова, грошова система, результати фундаментальних наукових досліджень, міжнародна й регіональна стабільність.

До *загальнодержавних суспільних благ* належать національна оборона, підтримка загального правопорядку, діяльність виконавчої, законодавчої й судової влади та ін.

Під *місцевими суспільними благами* йдеться про будь-які суспільні товари й послуги, доступ до яких має не все населення країни, а лише деяка географічна частина (кілька регіонів, один регіон, місто, район, селище тощо). Діапазон конкретних прикладів місцевих суспільних благ досить широкий – від регіональних екологічних програм до вуличного освітлення й міського парку.

Зазвичай забезпечення громадян суспільними благами бере на себе держава. Держава може сама виробляти суспільні блага або визначити обсяг потрібних благ і передати замовлення на їхнє виробництво приватним фірмам-підприємцям (надавши їм необхідних дотацій або повністю оплативши виробництво).

Проте, крім проблеми виробництва суспільних благ, існує проблема їхнього використання та збереження, оскільки блага, що не перебувають у приватній власності, стикаються з так званою *трагедією спільного*⁴⁵.

---

⁴⁵ Кейс написаний на основі статті Гаррета Гардіна «Трагедія спільного» // Garrett Hardin, «[The Tragedy of the Commons](#)», Science, Vol. 162, No. 3859 (December 13, 1968), p. 1243 – 1248

Генерація «напруги». Наведемо конкретний приклад. У сільській громаді є одне спільне пасовище, на якому всі члени громади можуть випасати худобу скільки завгодно. Оскільки немає обмежень щодо випасання корів та іншої худоби, окремі члени громади почали неконтрольовано збільшувати її поголів'я заради того, щоб отримати якнайбільшу вигоду.

Згодом інші мешканці спільноти, щоб не відставати від своїх сусідів, теж почали збільшувати кількість корів та інших травоядних тварин у господарстві.

Як наслідок пасовище швидко почало виснажуватись, стало не вистачати трави для випасання худоби. Селянам довелось продавати худобу або купувати коштовні корми, унаслідок чого вони не отримали доходів, на які сподівались, чи взагалі зазнали збитків.

Питання для обговорення

1. Які висновки щодо мотивації користувачів спільного блага, яким є пасовище, можна зробити з описаної ситуації?
2. Наведіть приклади «трагедії спільного» під час використання інших суспільних благ та ресурсів. Як можна уникнути цієї «трагедії»?
3. Чи можна ефективно керувати спільними ресурсами?

Матеріали для відповідей

1. Випас худоби зменшує кількість трави, що росте на пасовищі та, відповідно, вигоди від скотарства.

Кожен член громади може збільшити кількість своєї худоби, збільшивши в такий спосіб свій власний дохід, водночас родючість пасовища скоротиться незначно. Однак якщо всі члени громади зроблять те ж саме, кількість трави на пасовищі значно зменшиться. Якщо ж член громади зменшить свій випас, родючість пасовища збільшиться, але його особистий виграш від цього буде набагато менший, ніж втрачений дохід.

Звідси можна зробити висновок, що всім членам громади вигідно тільки збільшувати використання пасовища.

Якщо всі члени сільської громади ухвалють таке рішення (раціональне з погляду індивідуального домогосподарства), то спільний ресурс (пасовище) буде зруйнованим. Унаслідок наслідування індивідуальних інтересів щодо спільного ресурсу вся група людей, які розділяють цей ресурс, може його втратити. У цьому полягає сутність «трагедії спільного».

2. «Трагедія спільного» стосується не лише таких окремих випадків життя громад, як спільні пасовища чи водоймища. У своїй статті «Трагедія спільного» Г. Гардін використав спільне пасовище як метафору загальної проблеми перенаселення.

У роботах науковців «трагедія спільного» використовується для опису таких різноманітних проблем життя територіальних громад, як управління прибудинковими територіями, забезпечення продовольством, водопостачання, енергоспоживання, використання бюджетних коштів, конфлікти громад і їхнє співробітництво та ін.

Багато людей у світі залежать від ресурсів, що можуть постраждати від «трагедії спільного». Тому для збереження спільних ресурсів Г. Гардін пропонує парадоксальний вихід – приватизацію ресурсів.

Як наслідок у таких випадках, коли ресурси використовуються багатьма особами, економісти часто вважають їх придатними для ефективної експлуатації лише тоді, коли проблема надмірного споживання розв'язується або через приватизацію, або застосування зовнішнього примусу.

3. Американська дослідниця, Нобелівська лауреатка з економіки [Елінор Остром](#) та інші вчені, що вивчали цю проблематику в кінці ХХ століття та на початку ХХІ століття, у своїх наукових роботах стверджують, що висновок про приватизацію ресурсів не є єдиним і оптимальним розв'язком «трагедії спільного».

Згодом навіть сам автор статті «Трагедії спільного» Г. Гардін переглянув свої погляди, уточнивши, що те, що він описав, насправді було «трагедією некерованого спільного».

Е. Остром у своїй роботі «Керування спільним»⁴⁶ вдалося на основі аналізу широкого спектра успішних прикладів управління колективним майном продемонструвати, що за певних умов громада може розв'язувати проблему використання спільних ресурсів більш ефективно, ніж якщо б ці ресурси були у приватній власності чи під контролем держави.

Вона наводить ретельне дослідження унікального широкого спектра прикладів, одні з яких є стабільними інституціями, а інші – виявилися слабкими і зазнали невдачі. Грунтуючи свої висновки на порівнянні джерел успіхів і невдач, Е. Остром описує деякі основні риси успішних схем управління спільними ресурсами:

- чітко визначені кордони особи або домогосподарства;
- відповідність між правилами присвоєння і постачання та місцевими нормативними документами;
- наявність механізмів колективного вибору;
- моніторинг;
- градуйовані санкції;
- наявні механізми розв'язування конфліктів.

4. Глобальні завдання Цілей сталого розвитку 15 «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їхньому раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад процесу деградації земель і зупинення процесу втрати біорізноманіття»⁴⁷:

15.1. До 2030 року забезпечити збереження, відновлення та раціональне використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем і їхніх послуг, зокрема лісів, водно-болотних угідь, гір і посушливих земель, відповідно до зобов'язань, що випливають із міжнародних угод.

---

⁴⁶ Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action* / E. Ostrom. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

⁴⁷ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

15.2. До 2030 року сприяти впровадженню методів раціонального використання всіх типів лісів, зупинити збезлісення, відновити деградовані ліси та значно розширити масштаби лісонасадження і лісовідновлення в усьому світі.

15.3. До 2030 року вести боротьбу з опустелюванням, відновити деградовані землі та ґрунти, зокрема землі, що потерпають від опустелювання, засух і повеней, та прагнути того, щоб у всьому світі не погіршувався стан земель.

15.4. До 2030 року забезпечити збереження гірських екосистем, зокрема їхнього біорізноманіття, щоб підвищити їхню здатність давати блага, необхідні для сталого розвитку.

15.5. Негайно вжити значущих заходів щодо стримування деградації природних середовищ існування, зупинити втрату біологічного різноманіття і до 2020 року забезпечити збереження та запобігання зникненню видів, що перебувають під загрозою вимирання.

15.6. Сприяти справедливому розподілу благ від використання генетичних ресурсів і допомагати забезпечувати належний доступ до таких ресурсів на умовах, погоджених на міжнародному рівні.

15.7. Негайно вжити заходів для того, щоб покласти край браконьєрству і контрабандній торгівлі охоронюваними видами флори й фауни, та розв`язати проблеми, що стосуються як попиту на незаконні продукти живий природи, так і їхніх пропозиції.

15.8. До 2030 року вжити заходів щодо запобігання проникненню чужорідних інвазивних видів і щодо значного зменшення їхнього впливу на наземні та водні екосистеми, а також вжити заходів із запобігання обмеженню кількості або знищенню пріоритетних видів.

15.9. До 2030 року забезпечити облік цінності екосистем і біологічного різноманіття у процесі загальнонаціонального й місцевого планування та процесів розвитку, а також під час розроблення стратегій і планів скорочення масштабів бідності.

15 а. Мобілізувати і значно збільшити фінансові ресурси з усіх джерел із метою збереження та раціонального використання біологічного різноманіття та екосистем.

15 б. Мобілізувати значні ресурси з усіх джерел і на всіх рівнях для фінансування раціонального лісокористування та дати країнам, що розвиваються, адекватні стимули для застосування таких методів управління, зокрема з метою збереження та відновлення лісів.

15 с. Активізувати глобальні зусилля в боротьбі із браконьєрством і контрабандною торгівлею охоронюваними видами, зокрема за допомогою розширення наявних у місцевого населення можливостей отримувати кошти для існування екологічно безпечно.

Національні завдання Цілей сталого розвитку «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їхньому раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад процесу деградації земель та зупинення процесу втрати біорізноманіття»:

15.1. Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем.

15.2. Сприяти сталому управлінню лісами.

15.3. Відновити деградовані землі та ґрунти з використанням інноваційних технологій.

15.4. Забезпечити збереження гірських екосистем.

КЕЙС 16

БІДНІСТЬ ЯК НАСЛІДОК ЛЮДСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

Мета: розуміння змісту Цілі сталого розвитку 16 «Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних і заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях» і формування знань щодо підходів для досягнення цієї цілі.

Завдання

Ознайомлення з ЦСР «Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних і заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях» та критеріями її досягнення.

Опис ситуації

Англійський священик і вчений, демограф і економіст Томас Роберт Мальтус у своїй роботі «Все про принципи населення» (1798 р.) висунув теорію, згідно з якою неконтрольоване зростання народонаселення повинне призвести до голоду на Землі. У цій роботі наводяться доводи необхідності контролю за приростом населення, оскільки населення росте за геометричною прогресією, а кількість продуктів харчування за арифметичною. Зокрема Мальтус вплинув на формування в Чарльза Дарвіна концепції природного відбору як рушійної сили еволюції. Зважаючи на проблему перенаселення і голоду, Мальтус розглядав війни як необхідний процес для коригування кількості населення.

Питання для обговорення

1. Як ви вважаєте, чи правильною є теорія Мальтуса, чи дійсно війни є реакцією суспільства на перенаселення і боротьбу за ресурси?
2. Чи виправдовує це війни?

3. Чому, на вашу думку, людство досягло великого прогресу в науці, але війни далі існують?
4. Якими є основні причини війн на нашій планеті?
5. Чи можна побороти війни побудовою миролюбного суспільства?

Матеріали для відповідей

1. Недоліки теорії Мальтуса із сучасного погляду:

Мальтус використовував некоректну міграційну статистику (не враховує емігрантів).

Мальтус не брав до уваги механізми саморегуляції кількості людства, що призводять до демографічного переходу. Однак за часів Мальтуса це явище спостерігалось лише у великих містах, в яких проживало меншість населення, тоді як в даний час воно охопило цілі континенти (в тому числі всі без винятку розвинених країн).

Закон спадної родючості ґрунту: Мальтус вважав, що ні накопичення капіталу, ні науково-технічний прогрес не компенсують обмеженість природних ресурсів.

2. Глобальні завдання Цілі сталого розвитку 16 «Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних і заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях»⁴⁸:

- 16.1. Значно скоротити поширеність усіх форм насильства та зменшити показники смертності від цього явища в усьому світі.

- 16.2. Покласти край наругам, експлуатації, торгівлі й усім формам насильства і тортур щодо дітей.

- 16.3. Сприяти верховенству права на національному та міжнародному рівнях і забезпечити всім рівний доступ до правосуддя.

---

⁴⁸ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org.

16.4. До 2030 року значно зменшити незаконні фінансові потоки та потоки зброї, активізувати діяльність із виявлення й повернення викрадених активів і вести боротьбу з усіма формами організованої злочинності.

16.5. Значно скоротити масштаби корупції та хабарництва у всіх їхніх формах.

16.6. Створити ефективні, підзвітні та прозорі установи на всіх рівнях.

16.7. Забезпечити відповідальне ухвалення рішень репрезентативними органами на всіх рівнях за участю всіх верств суспільства.

16.8. Розширити й активізувати участь країн, що розвиваються, у діяльності органів глобального регулювання.

16.9. До 2030 року забезпечити наявність у всіх людей законних посвідчень особистості, зокрема свідоцтва про народження.

16.10. Забезпечити доступ громадськості до інформації і захистити основні свободи відповідно до національного законодавства і міжнародних угод.

16 а. Зміцнити відповідні національні установи, зокрема завдяки міжнародній співпраці, з метою нарощування на всіх рівнях, зокрема в країнах, що розвиваються, потенціалу у справі запобігання насильству та боротьби з тероризмом і злочинністю.

16 б. Заохочувати й упроваджувати в життя недискримінаційні закони та політику в інтересах сталого розвитку.

Національні завдання Цілі сталого розвитку 16 «Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних і заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях» для України:

16.1. Скоротити поширеність насильства.

16.2. Збільшити виявлення постраждалих від торгівлі людьми та всіх форм експлуатації.

16.3. Підвищити рівень довіри до суду та забезпечити рівний доступ до правосуддя.

16.4. Зміцнити систему запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширенню зброї масового знищення.

16.5. Скоротити незаконний обіг зброї, боєприпасів і вибухових матеріалів.

16.6. Скоротити масштаби корупції.

16.7. Підвищити ефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

16.8. Зміцнити соціальну стійкість, сприяти розбудові миру та громадській безпеці (конфліктне та постконфліктне врегулювання).

КЕЙС 17

Партнерство заради стійкого розвитку

Назва кейсу: рольова гра «Пленарне засідання в Європарламенті».

Мета: формування в учасників тренінгу навичок ухвалення раціональних економічних рішень в умовах міжнародного партнерства і співпраці.

Завдання: формування в учасників тренінгу навичок економічного мислення з використанням системного підходу; ознайомлення учасників тренінгу з основами ухвалення економічних рішень на основі обміну ідеями.

Постановка проблеми: пошук оптимальних способів економічного розвитку в умовах відданості принципам міжнародного партнерства і співпраці.

Опис ситуації: Уявіть, що ви є депутатом Європарламенту, у якому виражаєте економічні інтереси своєї країни. Сьогодні на пленарному засіданні, яке відбувається у Страсбурзі, вам необхідно ухвалити три рішення. На порядок денний виносяться такі питання:

1. Боротьба зі змінами клімату.
2. Надання притулку біженцям.
3. Доцільність запровадження смертної кари.

Рішення ухвалюється в тому разі, коли за нього проголосує переважна більшість депутатів. Кількість депутатів у кожній країні, представником якої є учасник, зазначена на картці, що він отримує на початку тренінгу (див. пункт 9).

Питання для обговорення

Кейс 1. У 2010 році Європейським Союзом була розроблена довгострокова стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання під назвою «Європа – 2020». У межах стратегії була затверджена флагманська ініціатива «Ресурсоефективна Європа», якою заплановано скорочення викидів парникових газів на 20 % («план 20») порівняно з 1990 р. У 2015 році в Парижі

відбувся світовий кліматичний саміт, присвячений питанням боротьби зі змінами клімату, на якому Європейський Союз узяв на себе зобов'язання долати негативні наслідки зміни клімату переважно економічними методами. Якщо європейські країни скористаються досвідом українського уряду, який у 2007 році оголосив про 100 % підвищення ставки податку на викиди шкідливих речовин, то ситуація щодо виконання «плану 20» буде розвиватися під контролем Європарламенту. Водночас буде зроблено особливий наголос, що підвищення ставки екологічного податку має компенсуватися для підприємств зниженням податкового навантаження на фонд оплати праці. За підрахунками, зростання ставок природоохоронних податків у 4–6 разів повинно супроводжуватися скороченням прибуткових податків на 2–3 %. Такий підхід отримав назву фіскально нейтральної еколого-трудової реформи.

Для ухвалення Європарламентом рішення щодо двократного підвищення ставки екологічного податку проаналізуйте такі питання:

1. Ринково-економічна функція екологічного податку.
2. Економічні переваги та недоліки застосування екологічного податку порівняно з екологічними пільгами.
3. Кореляційний зв'язок між ставкою екологічного податку та обсягами емісії CO₂.
4. Оптимальний екологічний податок як компроміс між економічним зростанням і забрудненням.
5. Вплив податкових реформ на фінансову стійкість підприємств-забруднювачів.

Висловіться «за» чи «проти» двократного підвищення ставки екологічного податку за допомогою голосування.

Кейс 2. 23 червня 2016 року Великобританія, спираючись на волевиявлення народу, заявила про свій намір виходу з Євросоюзу. За словами самих британців, референдум, у якому вони брали участь, постав для них непростим «вибором між скороченням потоку біженців і мігрантів та зростанням економічного добробуту». Справа в тому, що відповідно до

чинного законодавства ЄС, країна, яка хоче мати вільний доступ до внутрішнього європейського ринку, повинна дотримуватися принципу свободи пересування людей. У разі порушення свобод доступ країни до європейського ринку товарів і послуг ускладнюється внаслідок застосування тарифних обмежень. Наразі воєнні події на Близькому Сході породжують нові потоки біженців, які шукають притулку у країнах Європейського Союзу, що обертається для них новими економічним і демографічним викликами.

Для ухвалення Європарламентом рішення щодо надання притулку біженцям проаналізуйте такі питання:

1. Прямі та опосередковані позитивні економічні ефекти від припливу біженців.
2. Загрози для економіки країни від перебування біженців на її території.
3. Вартість та альтернативні витрати утримання біженців на території країни.
4. Економічні інструменти регулювання міграційних потоків.
5. Транскордонне співробітництво у справах біженців.

Висловіться «за» чи «проти» надання притулку біженцям у ЄС за допомогою голосування.

Кейс 3. У 2016 році вступ Туреччини до Європейського Союзу було поставлено під сумнів після проголошення президентом Ердоганом про необхідність застосування смертної кари щодо заколотників та організаторів спроби державного перевороту у країні. Президент Туреччини апелював до застосування найвищої міри покарання, яка не визнається країнами Євросоюзу, що спричинили конфлікт цінностей. Станом на 31 грудня 2018 року у світі існувало: 106 країн, де смертна кара скасована повністю; 8 країн, у яких смертна кара скасована лише за загальнокримінальні злочини; 28 країн, де смертна кара не застосовується на практиці; 56 країн, де смертна кара зберігається.

Для ухвалення Європарламентом рішення про дозвіл на застосування смертної кари проаналізуйте такі питання:

1. Смертна кара: аргументи «за» та «проти».
2. Відповідність видів смертної кари кримінальним правопорушенням.
3. Світовий досвід застосування найвищої міри покарання.
4. Аналіз міжнародного законодавства, що стосується смертних вироків.
5. Аналіз гуманності законодавства Європейського Союзу.

Висловіться «за» чи «проти» запровадження смертної кари у країнах Європейського Союзу.

Додаткова інформація: Квота депутатів (голосів) за кожною країною розподіляється так:

1. Люксембург – 6 депутатів.	14. Нідерланди – 29 депутатів.
2. Франція – 79 депутатів.	15. Італія – 76 депутатів.
3. Фінляндія – 14 депутатів.	16. Іспанія – 59 депутатів.
4. Естонія – 7 депутатів.	17. Ірландія – 13 депутатів.
5. Данія – 14 депутатів.	18. Греція – 21 депутат.
6. Чехія – 21 депутат.	19. Словенія – 8 депутатів.
7. Кіпр – 6 депутатів.	20. Мальта – 6 депутатів.
8. Хорватія – 12 депутатів.	21. Польща – 52 депутати.
9. Болгарія – 17 депутатів.	22. Португалія – 21 депутат.
10. Бельгія – 21 депутат.	23. Словаччина – 14 депутатів.
11. Австрія – 19 депутатів.	24. Швеція – 21 депутат.
12. Німеччина – 96 депутатів.	25. Румунія – 33 депутати.
13. Литва – 11 депутатів.	26. Латвія – 8 депутатів.
	27. Угорщина – 21 депутат.

Матеріали для відповідей:

Кейс 1. Офіційний сайт Європейської комісії <http://ec.europa.eu/clima/policies>, офіційний сайт статистики Європейського Союзу <http://ec.europa.eu/eurostat>.

Кейс 2. Офіційний сайт ООН зі справ біженців <http://www.unhcr.org>, офіційний сайт міграційного порталу ЄС <http://ec.europa.eu/immigration>.

Кейс 3. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини <https://www.echr.coe.int/>.

План проведення заняття з використанням кейсів. Кейси планується використовувати під час проведення тренінгу «Цілі сталого розвитку». На першому етапі учасники отримують картки (див. пункт 9), на яких зазначена країна з кількістю депутатів. Кожен учасник являє собою парламентарія й уособлює собою ту кількість депутатів, яка зазначена на його картці. Вважається, що депутати від кожної країни голосують одногосно. Тобто якщо учасник є представником парламентаріїв з Люксембургу, то за своє рішення він віддає 6 голосів і тощо. На другому етапі пленарне засідання Європарламенту оголошується відкритим і зачитується порядок денний. Пропонується ухвалити три рішення за допомогою їхнього ретельного економічного обґрунтування. Кожне рішення розглядається окремо на основі пошуку відповідей на запитання (у формі публічного обговорення) та подальшого голосування. Рішення ухвалюється в тому разі, коли за нього проголосує переважна більшість депутатів. Після ухвалення рішень пленарне засідання оголошується закритим.

Роздаткові матеріали. Кожен учасник отримує картку, на якій зазначена країна його перебування та кількість делегованих депутатів від цієї країни. Наведемо декілька наочних прикладів для демонстрації.

Люксембург
6 депутатів

Франція
79 депутатів

Фінляндія
14 депутатів

Додаткова інформація

Глобальні завдання досягнення ЦСР 17⁴⁹:

Фінанси

17.1. Посилити мобілізацію ресурсів із внутрішніх джерел, зокрема завдяки міжнародній підтримці країн, що розвиваються, для підвищення національної спроможності щодо збирання податків та інших доходів.

17.2. Забезпечити, щоб розвинені країни повністю виконали свої зобов'язання з надання офіційної допомоги з метою розвитку (ОДР), зокрема взяте багатьма розвиненими країнами зобов'язання досягти цільового показника виділення коштів по лінії ОДР країнам, що розвиваються, на рівні 0,7 % свого валового національного доходу (ВНД) і виділення ОДР найменш розвиненим країнам на рівні 0,15 – 0,20 % свого ВНД; державам, що надають ОДР, пропонується розглянути питання про те, щоб поставити перед собою мету виділяти не менше ніж 0,2 % свого ВНД по лінії ОДР для найменш розвинених країн.

17.3. Мобілізувати додаткові фінансові ресурси з найрізноманітніших джерел для країн, що розвиваються.

17.4. Надавати країнам, що розвиваються, допомогу з метою забезпечення довгострокової прийнятності рівня їхньої заборгованості завдяки проведенню скоординованої політики, спрямованої на заохочення, залежно від обставин, фінансування за позикові кошти, полегшення боргового тягара та реструктуризації заборгованості, а також розв'язати проблему зовнішньої заборгованості бідних країн із великою заборгованістю, щоб полегшити їхній борговий тягар.

17.5. Ухвалити і застосовувати режими заохочення інвестицій в інтересах найменш розвинених країн.

---

⁴⁹ Матеріали офіційного сайту Програми розвитку ООН в Україні www.ua.undp.org

Технологія

17.6. Розширювати співпрацю по лінії Північ-Південь і Південь-Південь, а також тристороннє регіональне і міжнародне співробітництво в галузях науки, техніки й інновацій і доступ до відповідних досягнень; активізувати обмін знаннями на взаємно узгоджених умовах, зокрема завдяки поліпшенню координації між наявними механізмами, зокрема на рівні Організації Об'єднаних Націй, а також за допомогою глобального механізму сприяння передавати технологій.

17.7. Сприяти розробленню, передаванню, поширенню та освоєнню екологічно безпечних технологій, щоб їх отримували країни, що розвиваються, на взаємно узгоджених сприятливих умовах, зокрема на пільгових і преференційних умовах.

17.8. Забезпечити до 2030 року повномасштабне функціонування банку технологій і механізму розвитку науки, технологій та інновацій в інтересах найменш розвинених країн і розширити використання високоефективних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій.

Нарощування потенціалу

17.9. Посилити міжнародну підтримку ефективного і цілеспрямованого нарощування потенціалу країн для сприяння реалізації національних планів досягнення всіх цілей у сфері сталого розвитку, зокрема завдяки співпраці по лінії Північ-Південь і Південь-Південь і тристороннього співробітництва.

Торгівля

17.10. Заохочувати універсальну, засновану на правилах, відкриту, недискримінаційну і справедливу багатосторонню торговельну систему в рамках Світової організації торгівлі, зокрема завдяки завершенню переговорів у межах Дохійського порядку денного у сфері розвитку.

17.11. Значно збільшити експорт країн, що розвиваються, зокрема з метою подвоєння частки найменш розвинених країн у світовому експорті до 2020 року.

17.12. Забезпечити своєчасне надання всім найменш розвиненим країнам на довгостроковій основі безмитного і безквотного доступу на ринки відповідно до рішень Світової організації торгівлі, зокрема за допомогою забезпечення того, щоб преференційні правила походження, які застосовуються щодо товарів, імпортованих із найменш розвинених країн, були прозорими та простими і сприяли полегшенню доступу на ринки.

Системні питання

Послідовність політики та діяльності установ

17.13. Підвищити глобальну макроекономічну стабільність, зокрема за допомогою координації політики та забезпечення її послідовності.

17.14. Зробити більш послідовною політику щодо забезпечення сталого розвитку.

17.15. Поважати наявний у кожній країні простір для стратегічного маневру, провідну роль країни в розробленні та проведенні в життя політики ліквідації бідності й політики в галузі сталого розвитку.

Партнерства за участю багатьох зацікавлених сторін

17.16. Зміцнювати Глобальне партнерство в інтересах сталого розвитку, доповнюване партнерствами за участю багатьох зацікавлених сторін, які мобілізують і поширюють знання, досвід, технології та фінансові ресурси, для досягнення цілей у сфері сталого розвитку в усіх країнах, особливо у країнах, що розвиваються.

17.17. Стимулювати й заохочувати ефективне партнерство між державними організаціями, між державним і приватним секторами та між організаціями громадянського суспільства, спираючись на досвід і стратегії використання ресурсів партнерів.

Дані, моніторинг і підзвітність

17.18. До 2030 року посилити підтримку з метою нарощування потенціалу країн, що розвиваються, зокрема найменш розвинених країн і малих острівних держав, що розвиваються, для того щоб значно підвищити доступність високоякісних, актуальних і достовірних даних, дезагрегованих за

рівнем доходів, гендерною належністю, віком, расою, національністю, міграційним статусом, інвалідністю, географічним місцезнаходженням та іншими характеристиками, значущими з урахуванням національних умов.

17.19. До 2030 року, спираючись на нинішні ініціативи, розробити на додаток до показника валового внутрішнього продукту також інші показники вимірювання прогресу щодо сталого розвитку та сприяти нарощуванню потенціалу країн у галузі статистики.

Національні завдання:

17.1. Мобілізувати додаткові фінансові ресурси на основі заохочення інвестицій іноземних і вітчизняних інвесторів.

17.2. Послідовно знижувати боргове навантаження на економіку.

17.3. Розвивати партнерські відносини влади і бізнесу для досягнення Цілей сталого розвитку.

Додаток А
ЗАВДАННЯ ТА ІНДИКАТОРИ

Завдання 4.1	Індикатор 4.1.1
Забезпечити доступність якісної шкільної освіти для всіх дітей і підлітків	Частка населення, задоволеного доступністю та якістю послуг шкільної освіти, %
Завдання 4.2	Індикатор 4.2.1
Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 5 років, %
Завдання 4.3	Індикатор 4.3.1
Забезпечити доступність професійної освіти	Частка домогосподарств, які потерпають через відсутність коштів для отримання членом родини будь-якої професійної освіти, %
Завдання 4.4	Індикатор 4.4.1
Підвищити якість вищої освіти та забезпечити її тісний зв'язок з наукою, сприяти формуванню в країні міст освіти та науки	Місце України в рейтингу Global Competitiveness Report за напрямом «вища освіта»
	Індикатор 4.4.2
	Кількість університетських місць, одиниць
Завдання 4.5	Індикатор 4.5.1
Збільшити поширеність серед населення знань і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності	Рівень участі дорослих і молоді у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки за останні 4 тижні, % населення віком 15–70 років
	Індикатор 4.5.2
	Частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету, %
Завдання 4.6	Індикатор 4.6.1
Ліквідувати гендерну нерівність серед шкільних учителів	Частка чоловіків серед шкільних учителів, %
Завдання 4.7	Індикатор 4.7.1
Створити у школах сучасні умови навчання, зокрема інклюзивне, на основі інноваційних підходів	Частка сільських денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають доступ до Інтернету, %
	Індикатор 4.7.2
	Частка сільських денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають комп'ютерні програмні засоби навчання, %
	Індикатор 4.7.2
	Частка денних загальноосвітніх навчальних закладів, у яких організовано інклюзивне навчання, %

ДОДАТОК Б

Ситуаційна гра «Космічний корабель»

Мета гри: Ситуаційна гра спрямована на усвідомлення обмежень, з якими стикається людство, усвідомлення взаємопов'язаності Цілей сталого розвитку та знаходження креативних рішень задля розв'язання глобальних проблем сучасності.

Тривалість гри: 1,5–2 години.

Сутність гри

Гра складається з декількох основних етапів:

1. Учасники розподіляються на декілька команд. У кожній команді буде однакове завдання. Але працюють вони окремо, в різних кутах залу.

Видається узагальнене завдання

Учасники вирушають на космічному кораблі в космос на 100 років. На кожному кораблі перебуває 100 осіб, і через 100 років також має повернутися 100 осіб.

Команди обдумують устрій життя на кораблі, замальовують основні ідеї схематично на ватмані.

2. Через 30 хв видається додаткове завдання, відповідно до якого команди мають скоригувати свої попередні напрацювання.

Додаткові умови

- на космічному кораблі спостерігається підвищення рівня CO₂;
- на кораблі природні ресурси швидко виснажуються;
- на кораблі виявлено значні запаси сирої нафти;
- деякі люди на кораблі ВІЛ+;
- керівництво космічного корабля корумповане.

3. Команди по черзі презентують свої напрацювання. Відповідають на уточнювальні запитання інших команд.

4. Тренер узагальнює всі ідеї і доводить командам бачення стосовно Глобальних Цілей сталого розвитку. Наголошує на тому, що «космічний корабель» є прототипом планети Земля, де також обмежені природні ресурси, є проблема зростання населення, підвищується рівень викидів парникових газів тощо.

Тренер також наголошує на тому, що в кожній команді «своє» рішення окреслених проблем, наводить найцікавіші приклади з інших аналогічних тренінгів і «крайні» випадки з ігрових ситуацій в інших країнах (приклади США, Швеції тощо).

Очікувані результати

У процесі ситуаційної гри учасники мають зрозуміти, що це не просто гіпотетичний космічний корабель, а – модель планети Земля. Мають порівняти обмеження, запропоновані у грі як додаткові умови, з Цілями сталого розвитку. Мають розкрити свою креативність, і під час брейнстормінгу дійти одностайності думок всередині своєї команди. Це особливо стосується складних етичних питань щодо обмеження народжуваності; померли; щодо ВІЛ+ осіб.

Необхідні матеріали:

ватмани, кольорові маркери, кольорові наліпки, малярний скотч.

Навчальне видання

**ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: КЕЙСИ ДЛЯ ПРИЯНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

За загальною редакцією доктора економічних наук, проф. Ю. М. Петрушенка.

Навчальний посібник

Художнє оформлення обкладинки Ю. М. Петрушенко

Редактор І. О. Кругляк

Комп'ютерне верстання В. В. Порошина

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 13,95. Обл.-вид. арк. 12,38.

Видавець і виготовлювач

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007

Свідоцтво суб`єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.